

הלכות אישות פרק ב' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום שיעור חברותא — רמב"ם הלכות אישות, פרק ב'

הקדמה כללית לפרק

פרק ב' הוא המשך להגדרות שהרמב"ם התחיל בפרק א' (קידושין, עריות). הפרק מציב את **שלבי הגיל והתפתחות הגוף** — קטנה, נערה, בוגרת — כי הדבר נוגע לקידושין (מי יכול לקדש, עד מתי האב יכול לקבל קידושין), וגם לדיני ממונות ומשפט. הרמב"ם מציב את כל הכללים בבית אחת, כדי שלא יצטרך להסביר בכל פעם מחדש. הפרק דן גם בזכר/נקבה, טומטום, אנדרוגינוס — כל סוגי "בני אדם" לעניין הלכה.

הרמב"ם דן **תחילה בבנות** (כי בבנות יש יותר פרטים — קטנה, נערה, בוגרת — שלושה שלבים), ואחר כך **בבנים**.

הלכה א — קטנה: מלידה עד שתיים עשרה שנה

הרמב"ם: "בת מיום לידתה עד שתהיה בת שתיים עשרה שנה גמורות — היא הנקראת קטנה. ואפילו הביאה כמה שערות בתוך הזמן הזה — אינן אלא כשומה."

פשוט: מלידה עד שתיים עשרה שנה שלמות היא "קטנה" (נקראת גם "תינוקת"). אפילו אם צומחות שערות לפני שתיים עשרה שנה, אינן סימני גדלות — הן רק "כשומה".

חידושים והסברות:

1. **"כשומה"** — לא שומה ממש: הרמב"ם אומר **"כשומה"** — *כמו* שומה, לא שזה הוא שומה. שומה פירושו שיער שצומח בתוך פצע או מסיבות אחרות — לא שיער המעיד על גדלות. הנקודה היא ששיער לפני שתיים עשרה שנה יכול לצמוח מסיבות אחרות, אבל הוא אינו הסימן לגדלות.
2. **שני תנאים לגדלות — גיל וסימנים:** צריך גם גיל מסוים (שתיים עשרה שנה) וגם שתי שערות. אחד בלי השני אינו מספיק. זהו היסוד של כל הסוגיה.

3. **שערות הן סימן, לא סיבה:** השערות אינן גורמות לגדלות, הן סימן שהגוף כבר גדול. לכן אי אפשר לומר ששערות לפני שתיים עשרה שנה גורמות לגדלות — כי לפני שתיים עשרה שנה הן לא יכולות להיות סימן לגדלות.

4. **מציאות החריגים:** במציאות יכול לצמוח שיער לפני שתיים עשרה שנה, ולהיפך — שלא יצמח שיער אחרי שתיים עשרה שנה. בדרך כלל מתמלא מספר מסוים של שנים, אבל יש חריגים לשני הכיוונים.

הלכה א (המשך) — נערה: משתיים עשרה שנה עם שערות, שישה חודשים

הרמב"ם: "אבל אם הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שיער — נקראת נערה. והבאת שתי שערות בזמן הזה נקרא סימן התחתון."

פשוט: כשבת מגיעה לשתיים עשרה שנה ומביאה שתי שערות במקומות הידועים, נקראת "נערה". זה נקרא "סימן התחתון".

חידושים:

1. **"במקומות הידועות"** — לשון נקייה של הרמב"ם: הרמב"ם מדבר בלשון נקייה — "במקומות הידועות להבאת שיער" — לפי שיטתו שלשון

הקודש קדושה. בהלכה י"ז הרמב"ם מפרט היכן בדיוק. הסגנון כאן דומה להלכות מגילה שם הוא אומר "בזמן הידוע שתקנו לה" — ורק אחר כך מפרט.

2. **"סימן התחתון":** נקרא כך כי הוא בחלק התחתון של הגוף — מאוחר יותר נלמד על "סימן העליון" שהוא גבוה יותר בגוף.

הלכה א (המשך) — בוגרת: אחרי שישה חודשים הרמב"ם: "ומאחר שתביא סימן התחתון... שישה חדשים גמורים... ומתחילת יום תשלום השישה חדשים ומעלה — [היא בוגרת]. ואין בין נערות לבגרות אלא שישה חדשים בלבד."

פשוט: תקופת הנערות נמשכת בדיוק שישה חודשים. אחר כך היא הופכת אוטומטית לבוגרת.

חידושים:

1. **"גמורים"** — חודשים שלמים: "שישה חדשים גמורים" פירושו לא כשמתחילים לספור את החודש השישי, אלא כשהחודש השישי עבר לגמרי — כלומר, כשאדם היה אומר באופן טבעי "אני עכשיו שבעה חודשים."
2. **"ואין בין נערות לבגרות אלא שישה חדשים בלבד"** — מה **החידוש?** הרמב"ם כבר אמר שישה חודשים — מה הוא מוסיף? החידוש הוא שאין צורך בסימנים חדשים לבוגרת — אין מה לבדוק יותר. רק חלוף שישה חודשים אחרי נערות הופך אוטומטית לבוגרת. התפתחות הגוף לוקחת חצי שנה, וכשיוצאים שהיא פועלת (דרך סימן התחתון), זה מספיק — אין צורך בבדיקה נוספת.

3. **ההתפתחות הטבעית:** זה משקף מציאות — מרגע שהגוף מתחיל להתפתח עד שהוא מוכן, לוקח בערך חצי שנה. סימן התחתון מראה שהתהליך התחיל, ואחרי שישה חודשים הוא הושלם.

הלכה א (סוף) — כשהשערות לא באות: קטנה עד עשרים הרמב"ם: "הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה שתי שערות — אף על פי שנראו בה סימני אילוניות — עדיין קטנה היא עד עשרים שנה."

פשוט: אם בת מגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד בלי שתי שערות, היא נשארת קטנה — אפילו אם רואים סימני אילוניות. אי אפשר לקבוע אילוניות עד עשרים שנה.

חידושים:

1. **היא לא הופכת לנערה בלי שערות:** בלי שתי שערות אי אפשר לעבור לנערה — הגיל לבדו אינו מספיק. היא נשארת קטנה.
2. **אילוניות לא נקבעת לפני עשרים:** אפילו אם רואים סימני אילוניות (סימנים שהגוף לא התפתח), אי אפשר לפסוק שהיא אילונית עד עשרים שנה — כי אולי השערות עוד יצמחו. עד אז היא נשארת בגדר קטנה.
3. **קושייה:** למה צריך לחכות עד עשרים אם כבר רואים סימני אילוניות? התירוץ לא ברור — אולי כי הסימנים אינם ברורים מספיק קודם לכן.

הלכה ב — אילוניות: דין קטנות וגדלות

הרמב"ם: "ויש בבת סימנין מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון." הרמב"ם מונה שמונה סימנים:

1. **משתחזיר ידה לאחוריה** — כשהיא מסובבת את ידיה לאחור, נוצר קמט במקום השד.
2. **משישחיר ראש הדד** — קצה השד מושחר.
3. **משיתן אדם ידו על עוקץ הדד והוא שוקע ושוהה לחזור** — כשלוחצים על עוקץ השד, הוא נדחס ולוקח זמן לחזור (לא נוקשה).
4. **משיפצל ראש חוטם הדד ויעשה בראשו כדוד קטן** — בקצה השד נוצר חלק קטן בצורת כדור.
5. **משיטו הדדין** — השדיים מתרחבים.
6. **משיתקשקשו הדדין** — השדיים גדולים מספיק כדי שיתנדנדו.
7. **משתיקף העטרה** — מקום הבשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעומת הבטן גדל.
8. **משיתמעך בשר זה ולא יהיה קשה** — הבשר הופך רך יותר, לא עוד קשה.

פשט: אלו שמונה סימנים פיזיים המעידים על התפתחות לגדלות, הנקראים ביחד "סימן העליון".

חידושים:

1. **למה נקרא "סימן העליון"?** קושיה: שני הסימנים האחרונים (7 ו-8) אינם למעלה — הם ליד הערוה, לא ליד השדיים. שני תירוצים: (א) כי רוב הסימנים הם למעלה (ליד השדיים), כל הקטגוריה נקראת "סימן העליון". (ב) אולי "עליון" לא פירושו גיאוגרפי, אלא שאלו סימנים יותר משמעותיים, גדולים יותר — "גפנים" — לעומת השערות שהן רק "רמז".

2. **פירוש הרמב"ם ב"שיפצל החוטם":** הרמב"ם מפרש שפירושו שהחוטם (קצה) מתחלק ונעשה כדוד/כדור קטן — כדור קטן. **ורבותי פירשו אחרת** — רבותיו של הרמב"ם פירשו שהחוטם עצמו, כשהוא גדל, הופך למפוצל (לא כדור שמתחלק, אלא החוטם עצמו מתפצל).

הלכות סימן העליון — מתי הוא פועל?

הרמב"ם: "נראה בבת סימן מכל אלו או כולן, והיא בת שנים עשרה שנה או פחות — אין משגיחין בו... נעשת בת י"ב שנה ויום אחד ונראה בה סימן התחתון — [הרי זו גדולה]... ואם לא נראה התחתון ונראה אחד מאלו — ספק בין נערה לקטנה ודנין בה להחמיר... ואם נראו כולן — הרי זו גדולה ודאית, שאי אפשר שיבואו כולם אלא וכבר בא סימן התחתון ונשר."

פשט: מתחת לשנים עשרה — סימן העליון לא עוזר כלום. אחרי שנים עשרה עם סימן התחתון — גדולה. אחרי שנים עשרה בלי סימן התחתון אבל עם סימן עליון אחד — ספק. כל שמונת הסימנים — גדולה ודאית.

חידושים:

1. **מתחת לשנים עשרה — "אין משגיחין בו" בלי שומה:** בסימן העליון מתחת לשנים עשרה אומרים פשוט "אין משגיחין בו" — אין צורך בתירוץ של שומה כמו בסימן התחתון. ההבדל: בסימן התחתון יש מציאות של שיער על הגוף שאינו סימן גדלות (שומה), אבל בסימן העליון כל המושג של שומה אינו שייך.

2. **חידוש גדול — סימן העליון הוא רק סימן לסימן, לא סימן גדלות בפני עצמו:** לשון הרמב"ם "שאי אפשר שיבואו כולם אלא וכבר בא סימן התחתון ונשר" מראה שאפילו כשכל שמונת הסימנים קיימים, הסיבה שהיא גדולה אינה כי הסימנים עצמם עושים גדולה, אלא כי הם מוכיחים שסימן התחתון (שערות) בוודאי צמח ורק נשר ("ונשר"). **השערות נשארות הסימן העיקרי לגדלות.** נשאלת קושיה: למה הרמב"ם לא אומר שסימן העליון הוא סימן גדלות עצמאי? נראה שהשיעור הוא הקובע.

הרמב"ם: אילונית — אישה שלעולם לא תביא שתי שערות — נשארת קטנה עד שניתן לקבוע שהיא אילונית. כשהיא מביאה שתי שערות אפילו בגיל עשרים, היא נערה שיש לה חודשים ואחר כך בוגרת.

פשט: אילונית היא אישה שיש לה פגם בגופה ולעולם לא תבשיל באופן רגיל. הרמב"ם בפירוש המשניות מביא שהמילה "אילונית" באה מ"איל" — הזכר של כבשים — כלומר, הסימנים הנשיים שלה לא התפתחו.

חידושים:

1. **גדלות הולכת עם סימנים, לא עם גיל:** החידוש העיקרי הוא שלהיות גדול בשנים עשרה/שלוש עשרה אינו רק בגלל שמקבלים שתי שערות — שתי השערות הן *סימן* לבגרות. אבל אדם שלעולם לא יבשיל, לא יכול להישאר קטן לעולם — צריך מנגנון אחר לקבוע גדלות.
2. **אילונית אינה שוטת:** אילונית לא אומרת שהיא חסרת שכל. היא יכולה להיות חכמה — החסרון הוא רק בבגרות הגוף, לא בשכל.

הלכה ג — דין אילונית בלי סימני אילונית

הרמב"ם: "ואם לא נראו בה כל סימני אילונית, עדיין קטנה היא עד שתביא שתי שערות, או עד שתהיה בת חמש ושלושים שנה ויום אחד... הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות הרי זו נקראת אילונית אף על פי שלא נראה בה סימן מסימני אילונית."

פשט: שתי דרכים לקבוע אילונית: (א) בעשרים (פחות 30 יום) עם סימני אילונית, (ב) בשלושים וחמש שנה + יום אחד אפילו בלי סימני אילונית — עצם העובדה שלא הביאה שתי שערות בגיל זה מספיקה.

חידושים:

1. **"נמצאת למד שהאילונית אין לה ימי נערות":** לאילונית אין תקופת נערות. היא עוברת ישירות מקטנות לבוגרת. הסברא: נערות ובוגרת הם שלבים בהתפתחות הסימנים (מעט עד לגמרי). אילונית שאין לה בכלל את הסימנים, אין טעם לחכות — ברגע שקובעים אילונית, היא הופכת מיד לבוגרת/גדולה.

הלכה ד — סימני אילונית

הרמב"ם: "ואלו הן סימני אילונית: כל שאין לה דדים, ומתקשה בתשמיש, ואין לה שיפולי מעיים כנשים, וקולה עבה ואינה ניכרת בין איש לאשה."

פשט: ארבעה סימנים: (1) אין לה שדיים, (2) תשמיש קשה/כואב, (3) אין לה שיפולי מעיים (החלק התחתון של הבטן שבולט אצל נשים), (4) קול עבה שאי אפשר להבחין בין איש לאשה.

חידושים:

1. **האם צריך את כל הסימנים ביחד?** נדון האם צריך את כל הסימנים או מספיק באחד. הרמב"ם בהלכה ח' דן במה קורה אם יש רק חלק מהסימנים.
2. **[דיגרסיה: מהי המציאות הרפואית של אילונית?]** נדונו שתי גישות: (א) אילונית חסרה את המערכת הנשית (חסרון). (ב) לאילונית יש יותר מדי טסטוסטרון — זה עושה אותה גברית, מה שמסביר למה יש לה קול עבה (לא רק שחור, אלא שיש באופן חיובי גבריות). הגישה השנייה מועדפת. מודגש שזה לא אנדרוגיניזם — "מתקשה בתשמיש" פירושו לא שהיא כמו גבר.

3. **קושיה על קול עבה:** ילד (בן או בת) אין לו קול עבה. אצל בנים השינוי בקול בא בגיל ההתבגרות. אצל אילונית שאין לה התבגרות רגילה — איך יש לה קול עבה? התירוץ: גופה כן גדל (היא הופכת גדולה יותר פיזית), ובלי ההורמונים הנשיים שעושים קול רך, הקול הופך באופן טבעי לעבה יותר כשהגוף גדל.

סימן העליון — שמונה סימנים של גדלות אצל בת

הרמב"ם: **כשהוא הגיע לשלוש עשרה ולא הביא שתי שערות — אפילו אם רואים סימני סריס — נשאר קטן עד בן כ' שנה פחות ל' יום. אם הגיע לגיל זה ואין לו שתי שערות למטה, ונראה בו אחד מסימני סריס — הוא סריס, ודין

ו דין הגדול לכל דבר. אם לא נראו סימני סריס — נשאר קטן עד שיביא שתי שערות, עד בן ל"ה שנה ויום אחד. **

פשט: שלושה שלבים: (1) שלוש עשרה עד ~עשרים — קטן אפילו עם סימני סריס; (2) ~עשרים — אם יש סימני סריס, הופך לסריס/גדול; אם לא, נשאר קטן; (3) שלושים וחמש + יום אחד — סריס אפילו בלי סימני סריס.

חידושים:

1. **למה שלושים וחמש?** זה מבוסס על הכלל ש"מי שנתינו בהם שבעים שנה" — בשלושים וחמש זה "עבר רוב שנות חייו". אדם לא יכול להישאר קטן רוב חייו. כשכבר חי יותר מחצי חיים כקטן, צריך לומר שהוא סריס. זה מקביל לאילוני אצל אישה.

2. **מחלוקת הראב"ד על "פחות שלושים יום":** הראב"ד לומד להיפך — ששלושים הימים צריכים להיות שלושים יום *בתוך* העשרים שנה (כלומר, כ' שנה ול' יום), לא פחות שלושים יום לפני כן.

3. **סיבוך עם סימן העליון (זקן):** אם אין לו שתי שערות למטה, אבל יש לו שתי שערות בזקן, אפילו עם סימני סריס — נשאר קטן עד שכל סימני סריס יבואו, או עד שלושים וחמש. זה חידוש — סימן חיובי אחד של גדלות (זקן) יכול למנוע את מעמד הסריס. זה מושווה לדין האישה בהלכה ח', שם סימני עליון משחקים תפקיד, אבל שם זה הופך לספק, וכאן זה חומרא (הוא נשאר קטן). הפרטים "לא ברוכים" והראב"ד גם חולק.

סימני סריס

הרמב"ם: "ואלו הן סימני סריס: (1) אין לו זקן; (2) שעריו לקוי — דק ודליל; (3) בשרו מחליק — עור חלק ילדותי; (4) אין מימי רגליו מעלין רתיחה — מי רגליו אינם חמים; (5) כשמשטיל מים אינו עושה כיפה — הזרם נופל ישר למטה בלי קשת; (6) שכבת זרעו דיהה — חלש/מימי; (7) אין מימי רגליו מתמיצין — לא הופך חמוץ/מסריח כשמשאירים אותו; (8) רוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל — גופו לא מוציא אדים כשהוא רוחץ בעונה קרה; (9) קולו לקוי — קול נשי, אינו ניכר בין איש לאשה."

פשט: תשעה סימנים המראים שהגוף לא עבר התפתחות גברית רגילה.

חידושים:

1. **"אינו עושה כיפה"** — סימן שאין שום סוג של קישוי, שבדרך כלל נותן קצת לחץ אפילו בהטלת מים.
2. **"דיהה"** — מושווה ללשון צרעת ("כהה" = חזק יותר/כהה יותר, "דיהה" = חלש יותר/בהיר יותר), וגם לדם דיהה בנדה.
3. **"אין בשרו מעלה הבל"** — גוף זכר רגיל חם יותר, וכשהוא רוחץ בעונה קרה יוצא אדים. לסריס יש גוף קר יותר, ילדותי, שלא מזיע כל כך.
4. **"קולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה"** — זה ההיפך מהאילוניות, שיש לה "קול עבה" (קול גברי). לסריס יש קול נשי.

סריס חמה וסריס אדם

הרמב"ם: "וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכל מקום." "אבל הבן שחתכו או ניתקו או מיעכו גידו או ביציו כמו שהגויים עושין" — נקרא סריס אדם.

פשט: סריס חמה הוא מצב טבעי מלידה; סריס אדם הוא כשבני אדם התעברו.

3. **ראיה מהפסוק:** הגמרא שואלת מהפסוק (יחזקאל טז:ז) "שדיך נכונו ושערך צמח" — שדיים באים קודם בפסוק. התירוץ: הפסוק מתכוון שאם שדיים נכונים, זה סימן ששערך צמח — כלומר, סימן העליון הוא סימן על סימן התחתון. כך לומד הרמב"ם.

הבת שילדה — לידת ילד כסימן גדלות

הרמב"ם: "הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף על פי שלא הביאה סימן לא עליון ולא תחתון — הרי זו גדולה, שהבנים הרי הן כסימנין."

פשט: בת שילדה אחרי שתיים עשרה שנה היא גדולה, אפילו בלי סימנים, כי ילדים הם כמו סימנים.

חידושים:

1. **"כסימנין"** — לא כמו בסימן העליון: הרמב"ם לא אומר שבוודאי היה סימן התחתון ונשר (כמו שאומר בסימן העליון), אלא "הבנים הרי הן כסימנין" — הבנים עצמם הם כמו סימנים. זה הבדל: בסימן העליון זו רק ראיה על שערות, אבל בלידה הבנים גופא הם סימן.

2. **פשטות:** ילד בא רק כשאדם בוגר, לכן זה סימן שהיא גדולה.

3. **חסרים ימי נערות:** הרמב"ם לא אומר אם יש לה ימי נערות או לא — רק שהיא גדולה.

4. **מחלוקת ראשונים לגבי מתחת לשתיים עשרה:** הרמב"ם אומר בפירוש "אחר שתיים עשרה שנה." הרמ"א מביא דעה שאפילו מתחת לשתיים עשרה אותו דין. גם מביא הרמ"א שאפילו הריון (לא רק לידה) מספיק. אבל שיטת הרמב"ם ברורה שצריך להיות אחרי שתיים עשרה. אם הרמב"ם היה מתכוון שזו רק מציאות (שאי אפשר ללדת מתחת לשתיים עשרה), לא היה צריך לכתוב "אחר שתיים עשרה שנה" — זו הלכה, לא רק מציאות.

הלכה ג — סימני גדלות אצל בן (זכר)

הרמב"ם: "הבן, משיוולד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה — נקרא קטן, או תינוק. ואפילו הביא כמה שערות בתוך זמן זה — אינן סימן אלא שומה." כשהוא מביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער, והוא מבן י"ג שנה ויום אחד ומעלה — הוא "גדול" ונקרא "איש".

פשט: בן הוא קטן עד שלוש עשרה שנה. שערות מתחת לשלוש עשרה אינן סימן גדלות, אלא שומה. אחרי שלוש עשרה + יום אחד עם שתי שערות הוא הופך לגדול.

חידושים:

1. **"תינוק" לא פירושו תינוק:** בלשון חז"ל "תינוק" פירושו ילד (קטן), לא דווקא תינוק — כמו "תינוקות של בית רבן" הם ילדים גדולים הלומדים תורה, ו"קטן שהגיע לחינוך" נקרא גם תינוק. נשאלה שאלה אם "תינוק" בא משורש הנקה, אבל לא הובא.

2. **"שומה" אצל בן:** אותו מושג כמו אצל בת מתחת לשתיים עשרה. הוצע ששומה אולי פירושו כמו "שומה" — הערכה, רישום — משהו שאינו הסימן האמיתי.

3. **"איש" כמונח לגדלות:** הרמב"ם קורא לגדול "איש" — מעניין, כי אצל אישה הרמב"ם לא אומר "אשה" כמונח לגדלות. אצל אישה יש שמות ספציפיים: "נערה", "בוגרת", "גדולה". אבל "אשה" אינו מונח טרמינולוגי לגדלות — קטנה יכולה גם להיקרא "אשה" (כמו "כי יקח איש אשה"). לעומת זאת, "איש" נלמד בחז"ל הרבה פעמים שפירושו ספציפית גדול, לא סתם אדם.

סריס אצל זכר: השלבים

חידושים:

1. פירוש "חמה": הרמב"ם בפירוש המשניות מפרש "מראה פני חמה" — מאז שראה את השמש, כלומר מלידה. אחרים מפרשים ש"חמה" אולי פירושו מחלה (חום). אבל פשוט: אם זה בא ממחלה זה גם סריס אדם. סריס חמה הוא דווקא כשנולד כך ממש.

2. [דיגרסיה: למה גויים עשו זאת:] סריסי המלך — סירסו עבדים כדי שלא יהיו להם תאוות. גם עשו זאת כדי לעצור את ההתבגרות אצל זמרים (קסטרטים), שהקול הילדתי יישאר. יש איסור בתורה "ובארצכם לא תעשו".

3. הבדל מעשי: אצל סריס אדם אין ספק — יודעים מיד שהוא לעולם לא יביא סימנים, כי עצרו את זה. לכן הוא הופך לגדול בשלוש עשרה שנה ויום אחד בלי להמתין. אצל סריס חמה זה לא כל כך ברור — לא תמיד יודעים בוודאות.

סימנים שלמעלה אצל זכר

הרמב"ם: "בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן שלמטה, אבל נראה בו כל הסימנים שלמעלה — הרי זה ספק בין קטן לגדול." אם לא בדקו למטה אבל רואים סימני בגרות שלמעלה (זקן), "הרי זה בחזקת גדול".

פשוט: אם בן בן שלוש עשרה אין לו סימנים למטה אבל יש למעלה — הוא ספק. אם לא בדקו למטה אבל רואים זקן — הוא בחזקת גדול.

חידושים:

- השגת הראב"ד: הראב"ד אומר שזה "שטר פרוח" — אצל אישה יש סימן העליון, אבל אין מקור שגבר יש לו סימנים עליונים. הראב"ד סובר שרק נשים יש להן סימנים עליונים, גברים יש להם רק סימן תחתון. הרמב"ם סובר אחרת.

שיעור שתי שערות

הרמב"ם: "שתי שערות האמורות בבן ובבת ובכל מקום — שיעורן כדי לכופ ראשן לעיקרן." "ומשיצמחו ויהיו יכולות להינטל בפי הזוג... עד שיגיעו לכופ ראשן לעיקרן" — בין שני השיעורים יש מעמד ביניים.

פשוט: השערות צריכות להיות ארוכות מספיק שאפשר לכופ את ראש השערה לשורש. שיעור קטן יותר הוא כשאפשר להסירן במספריים (זוג).

חידושים:

1. "בכל מקום" — שתי שערות בשיעור זה מופיעות גם בפרה אדומה, נגעים, ניזר — בכל מקום שההלכה מדברת על שערות.

2. שיעור ביניים: כשהשיער גדול מספיק "להינטל בפי הזוג" אבל לא מספיק "לכופ ראשן לעיקרן" — הולכים לחומרא לשני הכיוונים: מניחים שהוא גדול לחומרא (למשל צריך גט) וגם קטן לחומרא (למשל צריך קידושין חדשים כשהוא הופך לגדול ודאי).

3. מהו "בפי הזוג": זוג (מספריים) הוא שני להבים — השיער צריך להיות גדול מספיק שאפשר לתפוס אותו בין הלהבים. בידיים לבד אי אפשר לתפוס אותו, אבל במספריים כן.

מקום השערות

הרמב"ם: "שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה... בית הערוה כולו, בין למעלה בין למטה, בין על איברי הזרע עצמן."

פשוט: השערות צריכות להיות במקום הערוה — בין למעלה, בין למטה, בין על איברי הזרע עצמן.

חידושים:

- "בית הערוה" הוא אזור רחב יותר, לא רק איברי הזרע עצמם. בדרך כלל השיער לא צומח ממש על איברי הזרע, אלא מסביב — מלמעלה או מלמטה.

תנאים של השערות — במקום אחד, גומות

הרמב"ם: "וצריכות להיות במקום אחד, ושיהיה בעיקרן גומות. ואפילו שתיהן בגומא אחת — הרי אלו סימן."

פשוט: שתי השערות צריכות להיות באותו מקום, וצריכות להיות להן גומות (זקיקים) בשורש. אפילו שתי שערות מגומה אחת כשרות.

חידושים:

1. גומא אחת: לא אומרים ששתי שערות מגומה אחת נחשבות לשערה אחת — זה נחשב לשניים.

2. מנהג השולחן ערוך: השולחן ערוך אומר שהמנהג הוא שלא בודקים אם יש גומה. אם יש שיער ארוך יותר, אומרים שכבר כשר.

גומות בלי שערות

הרמב"ם: "נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שיער — הרי אלו סימן."

פשוט: אפילו גומות לבדן בלי שיער הן סימן לגדלות.

חידושים:

- חזקה ש"אין גומא בלא שיער" — אם יש גומה, הגומה נוצרה כדי שממנה יצמח שיער. אומרים שהיה שיער והוא נשר (ונשרו).

הלכה ד — שערות שצמחו לפני הזמן (שומה)

הרמב"ם: "הבת שהביאה שתי שערות בתוך שנת שתיים עשרה והבן שהביא בתוך שלש עשרה — שהן שומא. אף על פי שאותן שערות במקומן עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר שתיים עשרה לנקבה — אינן סימן." "במה דברים אמורים? בשבדקו בתוך הזמן ונודע שהן שומא. אבל אם לא נבדקו אלא אחר זמן ונמצאו שם שתי שערות..."

פשוט: שערות שצמחו לפני הזמן (לפני 12/13) הן שומה — לא סימן גדלות. אפילו אם הן עדיין שם אחרי הזמן, הן לא כשרות כסימן.

חידושים:

1. רק כשבדקו לפני הזמן: הדין ששומה הוא רק כשבדקו בתוך הזמן ויודעים שאותן שערות כבר היו אז. אבל אם לא בדקו לפני הזמן, ומוצאים שערות רק אחרי הזמן — אי אפשר לומר ששומה, כי אולי הן צמחו רק עכשיו.

2. אדם לא יכול לטעון: אם לא בדקו לפני הזמן, אי אפשר לבוא אחר כך ולומר "אולי זה שומה" — מניחים שאלו סימני גדלות כשרים.

בדיקת סימני גדלות אצל בנות

הרמב"ם: "בודקין על פי נשים כשרות ונאמנות, ואפילו אשה אחת בודקת, ושומעין ממנה אם הביאה אם לא הביאה."

פשוט: כשצריך לבדוק אם בת כבר יש לה סימני גדלות (שערות), סומכים על נשים כשרות, אפילו אישה אחת, כי אין זה דרך ארץ שגבר יבדוק זאת.

חידושים:

1. למה אישה אחת מספיקה (בלי שני עדים): שתי סיבות: (א) אין זה דרך ארץ שגברים יבדקו נשים, (ב) זה מילתא דעבידא לאיגלווי — עם הזמן זה ממילא יתברר. הרמב"ן גם אומר כך — כי זה ממילא יתגלה, אף אחד לא ישקר. יכול להיות ששתי הסיבות רלוונטיות.

2. הרמב"ם גם מראה שאף אחד לא יתיר לעצמו להיות "יד הממשמש בנשים" — שלא יחשבו שבגלל שצריך לברר הלכות, מותר לגברים לבדוק.

חידושים:

1. **בן ט' ובת ג' לקרבן:** בת מתחת לשלוש, ביאה אינה ביאה; מעל שלוש זו כבר ביאה. מי שבעל אותה צריך להביא קרבן. האב נאמן לומר את גילה לענין הקרבן.
2. **בן י"ג ובת י"ב לנדרים:** מופלא הסמוך לאיש יכול כבר לעשות נדר אפילו הוא עדיין לא גדול. האב נאמן לומר שהוא כבר בן שלוש עשרה.
3. **לחרמין ולהקדשות:** אם הילד הקדוש או החרים דברים — צריך לדעת אם הוא כבר גדול, כי אצל קטן "מה שקנה קטן קנה אביו" — האב קונה. אם האב אומר שהוא כבר בן שלוש עשרה, האב כבר לא קונה ממנו, וההקדש תקף.
4. **אבל לא למכות ולא לענשין:** לענין עונשין צריך "ועמדו שני האנשים" — עדות כשרה מלאה, ואב (קרוב) לא מספיק. דוגמה: אם נער אינו בן שלוש עשרה (או בת לא בת שתיים עשרה), אינו מקבל עונש כי הוא קטן — עדות האב לבדה אינה מספיקה להענישו.

אנדרוגינוס

הרמב"ם: "מי שיש לו איברי זכרות ואיברי נקבות הוא הנקרא אנדרוגינוס... והוא ספק אם זכר אם נקבה, ואין לו סימן שיודע בו אם הוא זכר ודאי או נקבה ודאית לעולם."

פשט: אנדרוגינוס יש לו גם איברי זכר וגם איברי נקבה, והוא ספק לאיזה מין הוא שייך.

חידושים:

1. **ספק שלעולם לא יפתר:** לשון הרמב"ם "לעולם" מראה שהספק הוא ספק עקרוני — לא יודעים אילו איברים דומיננטיים, והספק לעולם לא יפתר. זה שונה מטומטום (ראה להלן).
2. **ספק במציאות או ספק בהלכה:** נדון האם הספק הוא ספק במציאות (מה הוא באמת) או ספק בהלכה (איך מגדירים אותו). לשון הרמב"ם "ספק אם זכר אם נקבה" משמע ספק במציאות. לפי שיטות אחרות אנדרוגינוס הוא "בריה בפני עצמה" — לא זכר ולא נקבה, אלא יצור מיוחד.
3. **אטימולוגיה:** אנדרוגינוס היא מילה יוונית (אנדרא = גבר).
4. **פרשת בראשית:** "זכר ונקבה ברא אותם" מובן לפי הרבה מפרשים שהאדם הראשון נברא עם שניהם — מעין מציאות של אנדרוגינוס.

טומטום

הרמב"ם: "ומי שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא הנקרא טומטום, וגם הוא ספק... ואם נקרא הטומטום ונמצא זכר הרי הוא כזכר ודאי, ואם נמצא נקבה הרי הוא נקבה."

פשט: טומטום הוא מי שאטום (סתום), בלי איברים נראים. הוא גם ספק, אבל אם נקרא — הספק נפתר.

חידושים:

1. **הבדל מאנדרוגינוס:** אצל טומטום הספק הוא רק ספק מעשי — אין את הכלים לברר, אבל אם נקרא — הספק נפתר, אפילו למפרע. אצל אנדרוגינוס הספק עקרוני ונשאר לעולם.
2. **אטימולוגיה:** טומטום מלשון "טמטום" — סתימה, כמו "טמטום הלב."

טומטום ואנדרוגינוס: גיל הגדלות

הרמב"ם: "וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן שתיים עשרה שנה ויום אחד הרי הן בחזקת גדולים."

פשט: מניחים לחומרא שהם גדולים משתיים עשרה שנה ויום אחד — כי אולי הם נקבה, ונקבה הופכת לגדולה משתיים עשרה.

חישוב שנים — שנים של סדר העיבור

הרמב"ם: "כל השנים האמורות בבן ובבת אינן לא שני הלבנה ולא שני החמה, אלא שנים של סדר העיבור שהן פשוטות ומעוברות כמו שבית דין קובעין אותם כמו שביארנו בהלכות קידוש החודש, ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת."

פשט: כל השנים הנזכרות (בגדלות, ערכין, וכו') אינן שנות שמש (365 ימים) ולא שנות לבנה (354 ימים), אלא שנים לפי סדר העיבור — כפי שבית דין קובע, עם שנים פשוטות ומעוברות. זה תקף לכל דברי הדת.

חידושים:

1. **חידוש גדול:** אדם היה יכול לחשוב שסופרים מספר מסוים של ימים שאדם חי, אבל הרמב"ם אומר שהולכים לפי מה שבית דין קבע — שנה מעוברת נחשבת לשנה אחת, שנה פשוטה גם שנה אחת, אפילו אין להן אותו מספר ימים.
2. כשאומרים "נדר של כך וכך ימים" סופרים ימים; אבל כשאומרים "שנים" — כל מה שהוא ענין של דת — הולכים לפי סדר העיבור.
3. הירושלמי של "ראה אל גומר עלי" מוזכר כמקור לכלל זה.

נאמנות על מנין השנים

הרמב"ם: "אין סומכין על הנשים במנין השנים ולא על הקרובים, אלא על פי שני עדים כשרים להעיד."

פשט: על שערות סומכים על נשים (כנ"ל), אבל על מנין השנים — לאשר את הגיל — צריך שני עדים כשרים גברים, לא נשים ולא קרובים, כי זה כבר ענין של עדות.

חידושים:

1. **מה פירוש מעשית "עדים כשרים להעיד" על גיל?** האם הם צריכים ממש לזכור את יום הלידה? — כן, המסקנה היא שהעד צריך לזכור מתי האדם נולד, כמו בכל עדות.
2. **קושי מעשי:** ליהודים היה מנהג לרשום בסוף ספר מתי ילד נולד — זו הייתה הדרך המעשית להחזיק תיעוד. היום עם תעודות לידה זה אחרת, אבל פעם זה לא היה כל כך פשוט. מוזכר שבתקופת השואה יהודים נאלצו לשקר על גילם — מי שהיה בן שבע עשרה אמר שש עשרה או שמונה עשרה, רק לא את הגיל האמיתי.
3. **קרובים יודעים אבל פסולים:** בדרך כלל רק האם והקרובים יודעים את הגיל המדויק — אבל דווקא הם פסולים (קרובים). זה עושה את זה קשה מעשית.
4. **האם גיל הוא מילתא דעבידא לאיגלווי?** נשאלה שאלה: אולי לא צריך עדות מחמירה? — זה נדחה, כי גיל לא כל כך פשוט להוכיח בלי עדות (מישהו יכול לבוא מחר ולומר שהוא בן ארבעים ושלוש).
5. **ההבדל בין שערות ושנים:** שערות (שם נשים נאמנות) — מילתא דעבידא לאיגלווי + טעם דרך ארץ; שנים (שם צריך עדים כשרים) — שאלה טהורה של עדות.

נאמנות האב על גיל הילד

הרמב"ם: "האב שאמר בני זה בן תשע שנים ויום אחד, או בתי זו בת שלש שנים ויום אחד — נאמן לקרבן, אבל לא למכות ולא לענשין. בני זה בן שלש עשרה שנה ויום אחד, בתי זו בת שתיים עשרה שנה ויום אחד — נאמן לנדרים ולערכים ולחרמין ולהקדשות, אבל לא למכות ולא לענשין."

פשט: אב נאמן לומר את גיל ילדו לדינים מסוימים (קרבתות, נדרים, ערכין, חרמים, הקדשות), אבל לא למלקות או עונשין.

חידושים:

1. **השגת הראב"ד:** הראב"ד לא מבין למה הרמב"ם אומר "בחזקת גדולים" — צריך לבדוק אם יש להם סימנים (שערות). טומטום ואנדרוגיניזם יכולים להיות להם שערות, ואין צורך סתם להניח.

2. **יסוד כללי:** הרמב"ם קובע שבכל מקום בתורה שמזכירים טומטום ואנדרוגיניזם, מד

ברים על הגדר הזה — שתים עשרה שנה ויום אחד.

חרש, פיקח

הרמב"ם: "חרש וחרשת האמורין בכל מקום... אילמים שאין שומעין ואין מדברין... שהן בגדר שוטה. אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הוא ככל אדם." "ואיש ואשה שהן שלמים בדעתן ואינן לא חרשין ולא שוטים נקראין פיקח ופיקחת."

פשט: "חרש" בהלכה פירושו רק מי שלא יכול לשמוע ולא לדבר — כי הוא לא יכול ללמוד כלום, הוא בגדר שוטה. אבל מי שיכול רק לדבר או רק לשמוע הוא ככל אדם. "פיקח" פירושו אדם רגיל — שלם בדעתו.

חידושים:

1. **פיקח לא פירושו חכם:** "פיקח" בגמרא לא פירושו אדם חכם, אלא סתם רגיל — "צלול דעת" — ההיפך מחרש.

2. **בזמננו:** פוסקים אומרים שהיום, שיש מערכות ללמד חרשים דרך סימנים (שפת סימנים), אולי השתנה הדין לגבי חרש, כי הוא יכול עכשיו לתקשר.

סיום פרק ב' — מילון הרמב"ם של 20 מושגים

הרמב"ם: "נמצאו כל השמות שביארנו ענינם בשני פרקים אלו עשרים שמות... שים כל השמות האלו לעומתך תמיד ואל ילזו מעיניך כל עניניהם, כדי שלא נהיה צריכין לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנוכח אותו."

פשט: הרמב"ם מונה את כל 20 המונחים שהגדיר בשני הפרקים הראשונים, ומזהיר שצריך לזכור אותם, כדי שלא יצטרך לחזור בכל פעם.

חידושים:

1. **ה-20 שמות:** קידושין, ערוה (מדאורייתא — כרת, קרובי משפחה), שניה (עריות דרבנן), איסורי לאוין (כמו אלמנה לכהן גדול, נקראים גם איסורי קדושה), איסורי עשה, קטנה, נערה, בוגרת, אילונית, גדולה, סימן התחתון, סימן העליון, קטן, סריס חמה, סריס אדם, גדול, אנדרוגיניזם, טומטום, חרשים, פיקחין.

2. **"גדולה" לעומת "בוגרת":** הרמב"ם מונה "גדולה" בנפרד מ"בוגרת" — כי "גדולה" יכולה להתכוון גם לנערה (כל מי שאינה עוד קטנה), לא רק לבוגרת.

3. **חרשים/פיקחין בלשון רבים:** בחרשים ופיקחין הרמב"ם עובר ללשון רבים (לא חרש וחרשת, פיקח ופיקחת בנפרד), כי אין הבדל להלכה בין גבר לאישה בענין זה — לא כמו בקטן/קטנה שיש הבדל בגיל.

4. **סגנון הרמב"ם כמגיד שיעור:** החלק האחרון של הרמב"ם — "שים כל השמות האלו לעומתך תמיד" — נשמע כמו מגיד שיעור שאומר לתלמידים: זכרו את זה למבחן. הלשון "אל ילזו מעיניך" הוא מהפסוק (משלי ג:כא "בני אל ילזו מעיניך"), ו"נלז" פירושו להתרחק (כמו "ונלז מפני הירח" בהלכות קידוש החודש).

5. **תכלית שני הפרקים הראשונים:** הרמב"ם בשני הפרקים הראשונים הציב את כל ההגדרות היסודיות, כדי ששאר פרקי הלכות אישות יהיו קלים יותר ללימוד.

תמלול מלא

רמב"ם הלכות אישות פרק ב' — שלבי גדלות: קטנה, נערה, בוגרת

פתיחה: מבנה הפרק והקדמות

ר' יצחק: בוקר טוב, אנחנו לומדים את הרמב"ם הקדוש,

ר' יואל אשר: הלכות אישות, פרק ב'.

ר' יצחק: לא ספר זמנים, ספר נשים.

ר' יואל אשר: סליחה, ספר נשים, כן, הלכות אישות.

ר' יצחק: ובפרק הזה אנחנו הולכים ללמוד המשך של רשימת ההגדרות. קודם כבר למדנו פחות או יותר קידושין, עריות, כל מיני עריות, ועכשיו לומדים את הגילאים והשלבים של בני אדם. כי זה נוגע ל

ר' יואל אשר: באיזה גיל אפשר לקדש אישה עד איזה גיל האב יכול לקדש קידושין. אז רוצה הרמב"ם לומר עכשיו, במקום כל פעם שהוא יאמר קטנה יכולה כן או לא לקבל קידושין, מה זה אומר קטנה? אומר לנו פעם אחת, כל הכללים של קטן וקטנה וכן הלאה, נער ובוגרת, ואחר כך... גדלות וגדמות זה עניין של הגוף, הוא גם ידבר על מי הוא זכר נקבה ומי הוא ספק זכר נקבה,

ר' יצחק: כמו טומטום ואנדרוגיניזם. זה גם חלק מאותו דבר, כאילו כל הפרק הוא, אני כתבתי הלכות גלעים, זה אולי לא נכון,

ר' יואל אשר: אולי צריך לכתוב הלכות...

ר' יצחק: כן, בני אדם. מי נחשב לעניין הלכה, לעניין קידושין, אבל גם לעניין חלש ומשפט, יכול להיות נפקא מינה. לעניין והיה אדם. לגאל, מי הוא, איזה סוג אנשים? דיברנו איש ואישה, אבל יש הרבה רמות, איש ואישה. יפה מאוד.

ר' יואל אשר: כן. אז,

ר' יצחק: אומר הרמב"ם כן. הוא הולך קודם לדבר על בנות, אחר כך על בנים, כי בנות ובנים יש להם את החלוקות שלהם.

ר' יואל אשר: בנות יותר נוגע כי יש את ההלכות של מתי האב יכול לקבל קידושין מהן וכן הלאה.

ר' יצחק: לא, שניהם נוגעים. אני מתכוון שיש פשוט הרבה יותר פרטים, ובמובן מסוים,

ר' יואל אשר: אבל יש את התקופת הביניים, הנערה.

ר' יצחק: יש הרבה דברים.

הלכה א: שלבי גדלות אצל בנות

קטנה: מלידה עד שתים עשרה שנה

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם כן. בת מיום לידתה מיום שהיא נולדת, עד שתהיה בת שתים עשרה שנה גמורות, עד שתסיים שתים עשרה שנה שלמות. היא הנקראת קטנה נקראת קטנה. זה דבר שהרבה פעמים קוראים לזה תינוקות.

ר' יצחק: ונקראת?

ר' יואל אשר: זה אומר קטנה. אבל כתוב תינוקות זה גם אותו דבר.

אומר הרמב"ם, עד שתים עשרה שנה לא עוזרים סימנים. אחר כך נראה ששערות הן סימנים. אומר הרמב"ם, **ואפילו הביאה כמה שערות בתוך הזמן הזה**, מה קורה למי שכן הביאה שערות עוד לפני שתים עשרה שנה? תחשוב שזה משהו מגדלות מנעוריה, היא כבר כן גדולה? אומר לא, ואמרים, **אינן אלא כשומה**. זה רק משהו שנקרא שומא. זה לא שיער שמראה על גדלות.

בזמנה, בזמן הידוע שתקנו לה. איזה לשון כזה כתוב, לא ידוע, משהו כזה. מתי הזמן? תלמד אחר כך עשרה שורות של הלכה. אותו דבר, שיער הוא במקום הידוע, שם שבא להיות שיער. מה בדיוק זה? לא עכשיו הנושא, נראה את זה בקרוב. עכשיו צריך ללמוד את הכללים, מתי זה אומר שלפני שנים עשרה שנה זה לא עוזר? אחרי שנים עשרה שנה? אז.

ר' יואל אשר: אומר, אבל כשהיא נעשית שנים עשרה והיא קיבלה שיער במקומות הידועות להבאת שיער, שאחר כך הוא הולך לומר לנו,

ר' יצחק: אז...

ר' יואל אשר: ואחרי שהיא כבר בגיל, והיא הביאה שערות, אז "נקראת נערה", אז יש לה גדר חדש מקטנה, או תינוקת נעשית

ר' יצחק: נקראת נערה.

ר' יואל אשר: נערה, למשל באנגלית אמרו young adult, היא עדיין לא גדולה,

ר' יצחק: אבל היא כבר...

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, סוג הסימן הזה של הבאת שתי שערות אחרי שנים עשרה הראשונות, והבאת שתי שערות בזמן הזה נקרא סימן התחתון. סימן התחתון, כי הסימן הוא בחלק התחתון שבגוף. אחר כך נלמד עוד סימנים שהם יותר בחלק העליון של הגוף.

ר' יצחק: נכון, וסימן כלומר, זאת אומרת, אני זוכר שהרמב"ם נותן פשוט הגדרות, הוא נותן מילים, המילה נערה פירושה מי שקיבלה שתי שערות במקום המיועד, וזה היה כבר צפוף. זה נקרא נערה. מה זה נערה? מה הולכים לעשות עם זה?

ר' יואל אשר: נכון, מה נוגע? נלמד אחר כך לגבי קידושין.

ר' יצחק: וזה, עוד תרגום, עוד כמו מאה שנה המילון, שזה נקרא בא סימן תחתון. סימן פירושו שכבר יש את התנאים של הסימן, גם הגיל, גם שנים עשרה שנה, וגם שתי השערות. והסימן הוא סימן תחתון.

בוגרת: אחרי שישה חודשים

ר' יואל אשר: כן, אומר הרמב"ם, כמה זמן היא התקופה שנקראת נערה? אומר הרמב"ם, ומאחר שתביא סימן התחתון, מאז שבא הסימן שהוא אמר עכשיו, נקראת נערה. עד מתי? שישה חדשים גמורים, עד שמסתיימים שישה חודשים.

הוא גם אמר קודם גמורות וגמורים. גמורים לא כשמתחילים לספור, כי אדם נעשה שישה חודשים, אומרים, עכשיו נעשה שישה חודשים, אבל זה עדיין לא שש חדשים גמורים. שישה חודשים יהיה כשאדם רגיל יקרא, אני נעשה עכשיו שבעה חודשים. כבר עברו כל ששת החודשים.

ומתחילת יום תשלום השישה חודשים ומעלה, מאז שמסתיימים ששת החודשים הראשונים והלאה, אז היא קטגוריה חדשה. לא נקראת יותר נערה. היא הולכת להתחיל להיות בוגרת. היא הולכת להתחיל להיקרא מבוגרת, adult, בוגרת.

בתקופה הזו זה תמיד בדיוק ששת החודשים, ואין בין נערות לבגרות אלא שישה חדשים בלבד, זה לא יכול להימשך יותר. לפני כן היא עדיין קטנה וסימנים לא יעזרו, ואחרי כן היא אוטומטית כבר בוגרת, לא צריך סימנים חדשים.

דיון: מה החידוש של "אין בין נערות לבגרות"?

ר' יצחק: אין סימנים לפני כן. אולי אין בין נערות לבגרות פירושו פשוט לומר...

ר' יואל אשר: התקופה נמשכת שישה חודשים.

ר' יצחק: אבל מה, לא אמרנו עכשיו, הוא אומר פעמיים את אותו דבר. אולי הוא מתכוון לומר שאין יותר מה לבדוק מלראות בוגרת אלא שישה חודשים. מה זה לא אומר שצריך לחפש עוד סימן למשהו?

שומא פירוש, כמו הרבה פעמים כשיש מכה, או צומח שיער במכה, זה לא שיער שמראה על התמונה הגדולה יותר. זה אומר, שיער הוא חלק מזה שהגוף נעשה מבוגר יותר. אבל הרבה פעמים יש שיער שבא מסיבה אחרת. אז כיון שרואים שיער לפני שנים עשרה שנה, יודעים אנחנו שאלו לא שערות שהן סימני גדלות, זה סוג אחר של שיער.

מה פירוש המילה שומא?

ר' יצחק: כשומה, לא כתוב שזה שומא.

ר' יואל אשר: שומא זה שם דבר של שיער צומח במכה? לא,

ר' יצחק: הרמב"ם אומר כשומה. הרמב"ם לא אומר שזה שומא.

ר' יואל אשר: מה פירוש המילה שומא? שומא פירושו שיער צומח במכה?

ר' יצחק: כמו שאמרת.

ר' יואל אשר: איפה אין לשון הפסוק, מהו לשון חז"ל? מאיפה יש לנו את המילה שומא? אני לא זוכר מילה כזו שומא. אבל כך מתרגמים. שומא פירושו שיער צומח במכה. זה אומר שיער צומח בגוף מסיבות אחרות.

ר' יצחק: נכון, אבל זה רק דבר הגיוני. זאת אומרת, מי שכתוב שערות לא אומר שזה בא כתוב שערות באף, אני לא יודע איפה.

ר' יואל אשר: מדברים על שערות שם במקום, כמו שאחר כך נראה באיזה מקום שערות. כן.

דיון: שני התנאים של גדלות — גיל וסימנים

ר' יצחק: זה נחשב יותר. הדבר הוא קצת חידוש. צריך להבין את הלמדות איך זה יכול להיות. אבל הרעיון הוא שצריך גם להיות גיל מסוים וגם להיות עם...

ר' יואל אשר: אחרי הגיל המסוים שערות הן סימנים, לפני הגיל המסוים שערות לא שוות כלום.

ר' יצחק: בדרך כלל כך המציאות, יכול להיות לפעמים, לפעמים קורה שיש שיער, אפילו כשצעיר יותר, רק שיכול להיות להיפך, ואין שיער כשמבוגר יותר נראה, אבל יכול להיות להיפך, וכאילו בדרך כלל מתמלא כמות מסוימת של שנים, שיהיה אחר כך צריך גם להיות עם הסימנים.

ר' יואל אשר: זה בטוח שהשיער לא הדבר שעושה גדלות? זה רק סימן על גדלות. ואז זה לא יכול להיות סימן על גדלות.

ר' יצחק: זה סימן שהגוף כבר גדול. זה ריאלי. מה זה אומר סימן? כלומר, השיער עצמו לא עושה אותה גדולה.

ר' יואל אשר: השיער הוא סימן שהיא כבר גדולה. וזה דווקא השיער, דווקא שיער שבא אחרי גיל מסוים,

ר' יצחק: אחרי הגיל של שנים עשרה. אבל, עכשיו,

נערה: אחרי שנים עשרה שנה עם שתי שערות

ר' יואל אשר: "אבל אם הביאה שתי שערות למטה", כאן הוא אומר איפה שתי השערות, "למטה בגוף", "במקומות הידועות להבאת שיער", המקום שידוע שבו בא שיער. הרמב"ם מדבר לשון עדינה מאוד, כמו שיטת הרמב"ם שלשון הקודש קודש ולא מדברים גס.

ר' יצחק: בוא נאמר, הרמב"ם בהלכה י"ז הולך לומר בדיוק איפה זה צריך להיות.

ר' יואל אשר: אבל כשאפשר, הוא מדבר בעדינות. לא, זה לא... לפעמים הוא יאמר את זה מאוד ברור, אבל יש עדינות.

ר' יצחק: לא בגלל זה, זה בגלל זה, זה בגלל זה. הוא הולך עכשיו לדבר שיער לא שיער זה כש,

ר' יואל אשר: כן. זה קצר יותר ממקום ידוע.

ר' יצחק: לא, מיד תראה, זה עושה בדיוק, זה לא סתם ככה. זה עושה בפרטים, כמו שהם למדו למשל בהלכות מגילה, כן? המגילה צריכה להיות

לה שדיים וכדומה. היא נשארה... כן, כמו איל. כן, אז עכשיו, **וכשתביא שתי שערות...**

ר' יצחק: אם היא מביאה כן...

ר' יואל אשר: אבל אנחנו לא לומדים עכשיו כאן סיבות, כן? כי לכאורה זה באמת דבר מוזר, כי פעם אחת אנחנו רואים סימני אילוניות, למה צריך לחכות עד עשרים?

ר' יצחק: אנחנו לא יודעים,

ר' יואל אשר: זו הסיבה, יכול להיות שזה לא מספיק ברור, או שאני לא יודע.

ר' יצחק: אנחנו לא יודעים.

אילוניות שמביאה שתי שערות אפילו בעשרים

ר' יואל אשר: אפילו בשנת עשרים, אפילו בשנת עשרים, אם היא מביאה כן שתי שערות, אפילו זה קורה כשהיא כבר עשרים, אז, תהיה נערה שישה חודשים ואחר כך תיקרא בוגרת. תמיד, מאז שמביאים את סימני הגדלות הראשונים, יש תקופה של שישה חודשים שהיא המעבר, בין הזמנים בין קטנות וגדלות, וזה יכול אפילו לקרות מאוחר יותר.

ר' יצחק: זה הגיוני. כלומר, מאחר שזה הולך עם ה... אז הוא אומר, לוקח זמן מסוים עד שזה נגמר להתפתח. עכשיו, היא מתחילה מאוחר. בסדר, מתחיל עכשיו התהליך. איי, היא כבר גדולה? מה שדיברנו, זה הולך עם הסימנים, זה לא הולך עם כמה גדולה היא. עכשיו, אבל מה אם... אם היא כמעט עשרים,

הלכה ג – דין אילוניות בלי סימני אילוניות

ר' יואל אשר: היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום, שלושים יום פחות מעשרים, ולא הביאה שתי שערות, היא לא הביאה שתי שערות, ונראה בה סימני אילוניות, יש עוד סימני אילוניות? הרי היא אילוניות,

ר' יצחק: אז אפשר לקבוע שהיא אילוניות.

ר' יואל אשר: נכון. זה רק כשיש סימני אילוניות. אבל ואם לא נראו בה כל סימני אילוניות, אין סימני אילוניות אחרים, רק זה שהיא לא הביאה שתי שערות, עדיין קטנה היא עד שתביא שתי שערות. אז מעריכים אנחנו שהיא עדיין קטנה עד שתביא סימני גדלות.

אוי, יש כן תאריך תפוגה. אי אפשר להיות קטנה עוד בעשרים, בעשרים וחמש, אבל בשלושים וחמש ויום אחד, או עד שתהיה בת חמש ושלושים שנה ויום אחד, אז, אפילו אין לה סימני אילוניות, והיא עדיין לא הביאה סימני גדלות, לא אומרים אנחנו שהיא עדיין קטנה, אלא אנחנו אומרים שהיא אילוניות

ר' יצחק: אפילו בלי סימני אילוניות אחרים.

ר' יואל אשר: הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות הרי זו נקראת אילוניות אף על פי שלא נראה בה סימן מסימני אילוניות. זה לבד, בגיל הזה זה לבד כבר מספיק, זה שהיא לא הביאה שתי שערות, זה לבד בגיל הזה כבר

ר' יצחק: יעשה אותה לאילוניות.

אילוניות אין לה ימי נערות

תרגום לעברית

ר' יואל אשר: נמצאת למד שהאילוניות אין לה ימי נערות, אילוניות אין לה את התקופה שנקראת מעבר מקטנה לבגרות, בין קטנה לבגרות יש נערות, זה לא קיים אצל אילוניות. אלא מקטנותה, היא נקראת קטנה עד שמביאה שתי שערות, סליחה, עד שמביאה סימני אילוניות אחרים בגיל עשרים, או אפילו אם לא מביאה, בגיל שלושים וחמש, אז היא הופכת מיד לבוגרת, אין לה נערות. אילוניות אינה נערה.

ר' יצחק: זה דבר פשוט, כי נערות ובגרות הם הסימנים שלוקחים זמן מעט עד לגמרי. אילוניות שהיא איזושהי בריאה בפני עצמה, אני מתכוון, איזה סוג

בסך הכל, שישה חודשים אחרי שמתחילים להיות נערה, היא בוגרת. כלומר, הפשט הוא פשוט שלוקח תקופה מסוימת, בערך חצי שנה בואו נאמר, לוקח ההתפתחות של הגוף מאז שמתחיל עד שזה כבר לגמרי גמור, ובאיזו רמה מדברים כאן, אני לא יודע בדיוק.

וזה פשוט לוקח זמן. ברגע שיודעים שזה עובד, אין מה לבדוק, זה כבר מספיק. זו בת רגילה, בת רגילה, אישה רגילה, שעובד ברוך השם הגוף.

מה יהיה לפעמים? עכשיו, כל הסימנים האלה הם, למדנו, חסר זמן, אבל זה העיקר סימן, זה מעכב על כל פנים לפי מה שלומדים עד עכשיו, שהגוף יש לו את שתי השערות. מה קורה אבל אדם שהגוף שלו עובד משהו לא.

ר' יואל אשר: אה, נדבר על יוצא דופן, דברים לא עובדים. כראוי.

כשהשערות לא באות: קטנה עד עשרים שנה

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, הגיעה לשנים עשרה שנה ויום אחד, מה קרה שמישהי נעשית שנים עשרה שנה ויום? ולא הביאה שתי שערות, היא לא הביאה.

ר' יצחק: זה אומר שהגוף לא הביא?

ר' יואל אשר: הביאה פירושו היא לא הביאה את הסימן, או שהגוף לא הצמיח?

ר' יצחק: זה אומר פשוט שאין.

ר' יואל אשר: אין, אני לא יודע, אבל הביאה התכוון כמו שהיא הביאה לפני בית דין עדות שיש לה שתי שערות. בסדר.

אומר הרמב"ם, אז, אף על פי שנראה בה סימני אילוניות. אילוניות פירושה אישה שלא יכולה להביא ילדים, אישה שיש לה מסוימים, הגוף שלה לא התפתח. הגוף שלה הפסיק להתפתח אחרי שהיתה קטנה.

אפילו אם רואים סימנים אחרים, אחר כך נלמד שיש סימני אילוניות. אבל אי אפשר לקבוע על אדם בוודאות שהיא אילוניות עד עשרים שנה, עדיין קטנה היא עד עשרים שנה. כי המילה לא נעשית נערה כי היא לא הביאה שתי שערות, ואנחנו עדיין לא קובעים כאילוניות עד עשרים.

ר' יצחק: המילה היא פשוטה. כלומר, בדרך כלל אדם שיש לו

דין אילוניות: קטנות, גדלות, וסימני אילוניות

הלכה ב (המשך) – אילוניות: דין קטנות וגדלות

ר' יצחק: עכשיו, יש סוג כזה של אדם מוזר, חסר לו משהו, הוא פגום, חסר לו משהו בגוף שלו, הוא לעולם לא – או היא, בקרוב נראה דברים דומים – הוא לעולם לא יהיה בוגר, לעולם לא יבואו שתי שערות. אז אדם כזה יש לו בעצם על מה לחכות לשתי שערות? לא יהיה ולא יבוא. צריך לעשות רמה אחרת. לכאורה, זה שנעשים גדולים בשנים עשרה זה לא רק בגלל ששתי השערות באות, זה בגרות. זה רק כמו סימן אחד. אדם שלעולם לא יהיה בוגר, אילוניות, נעשית גדולה בסוף. זה לא שהיא נשארת תמיד קטנה, כי אומרים, מאחר שאין לך את הסימנים,

ר' יואל אשר: אין לך את גדלות הגוף, זהו זה. היא לא תיקרא קטנה לגבי למשל שכל, שהיא תיקרא שוטה. היא לא תיקרא שוטה, כי אנחנו יודעים שהיא חכמה, אלא שלגוף שלה לא היתה בגרות.

ר' יצחק: היא לא תיקרא קטנה לגבי שום דבר אם אנחנו לא יכולים לומר

ר' יואל אשר: שהיא אילוניות.

ר' יצחק: אבל אפשר לקבוע שהיא אילוניות, כן. אבל לא קובעים, זו ההלכה. אפילו יש כן סימני אילוניות, עד עשרים אומרים לא שהיא אילוניות. ממילא, אילוניות נשארת שבע שנים יותר קטנה, בואו נאמר שמונה שנים, נכון? בדרך כלל נעשית קטנה עד עשרים שנה.

דברי הרמב"ם: אילוניות מלשון איל

ר' יואל אשר: הוא מביא שהרמב"ם בפירוש המשניות אומר שאילוניות פירושו מלשון איל. איל הוא הזכר של הכבשים. זה אומר, האישה לא התפתחה הנשיות שלה, הסימנים הנשיים שלה. כמו שרואים אחר כך, אין

ר' יצחק: היא הייתה שישה רגל,
ר' יואל אשר: כזה חלק. אז שוב, אני אומר, פעם אחת עוברים שינויים בגוף...

ר' יצחק: אין שום שינויים, זה מה שאומרים לנו.

ר' יואל אשר: אבל איזה שינויים קרו, היא נעשתה גדולה, היא נעשתה גדולה יותר, כן? היא גדלה. היא כבר לא נראית עכשיו כמו ילדה בת עשר. תדמין. אז אני מנחש אז, כשלא אישה, כשאין לה את התכונות הנשיות, אני מנחש אז הקול צריך להיות. אני אומר סתם דברים, אני לא יודע.

ר' יצחק: צריך להיות את ההורמון, איך קוראים לזה? זה שעושה נשים.

ר' יואל אשר: האם זה אומר שקול של אישה הוא כמו קול של ילד? או שיש קול מיוחד? גם הקול שלה משתנה, לא?

ר' יצחק: לא שום דבר, לא. זה נעשה יותר בוגר, זה הדבר. לילד יש ממש

ר' יואל אשר: שינוי שקורה בגיל מסוים, במשך כמה חודשים.

ר' יצחק: אבל... בסדר, אולי אילוני היא איזושהי בריאה בפני עצמה, אולי באמת, יכול להיות שאילוני, אני לא יודע בדיוק מה זו אילוני, אני מתכוון, הרופאים יגידו איך אנחנו מבינים את זה היום, אבל בוודאי יש סוג כזה של אילוני, שהסיבה שהיא כזו היא כי יש לה יותר מדי טסטוסטרון, הדבר הגברי, וזה עושה אותה קצת גברית. כלומר, זה לא פשוט שחסר, זה לא פשוט,

ר' יואל אשר: זה לא פשוט.

ר' יצחק: אם מתקשה לא אומר כמו גבר. מתקשה לא אומר כמו גבר.

ר' יואל אשר: מתקשה לא מדבר על זה.

ר' יצחק: זה לא אנדרוגינוס. יכול להיות שזה לא עובד על האישה זה לא מופעל. בסדר.

סיכום: שלושת סוגי הגדולות

בכל מקרה, כל שלושת סוגי הגדולות,

ר' יואל אשר: השלושה, אלה סימני אילוני. אומר עכשיו הרמב"ם, כשהגמרא אומרת על אחת, אנחנו כבר יודעים כשהגמרא אומרת או כשההלכה אומרת. קטנה או תינוקת. מה זה אומר כשאומרים גדולה? אומר הרמב"ם כך, כי נערה, מחצי השנה היא לא נערה, ובוגרת זה כשכבר הופכים לגדולה. ואילוני, פעם אחת שקבעו שאפילו זו אין לה סימנים, הסיבה שאין לה סימנים היא בגלל אילונות, כל השלוש

סימני גדלות אצל בת ובן — סימן העליון, לידה, וההבדל בין זכר לנקבה

סימן העליון — שמונה סימנים של גדלות אצל ילדה

ר' יואל אשר: אומר עכשיו הרמב"ם, כשהגמרא אומרת על אחת, אנחנו כבר יודעים כשהגמרא אומרת או כשההלכה אומרת קטנה או תינוקת. מה זה אומר כשאומרים גדולה? אומר הרמב"ם כך, **והנערה**, מחצי השנה היא נערה, **והבוגרת** זה כשכבר הופכים לגדולה. **והאילוני**, פעם אחת שקבעו שאפילו זו אין לה סימנים, הסיבה שאין לה סימנים היא בגלל אילונות, כל השלוש, **נקראת גדולה**. השלוש נקראות גדולה לעניין גדלות, לעניין רוב סימן,

ר' יצחק: מה שמדברים, חיובי מצוות וכדומה. כל השלוש נקראות גדולה, אין שום הבדל בין אחת לשנייה. אז עד כאן למדו סימני, לא למדו בעצם סימנים. צריך להבין למה צריך לעשות את הסימנים, נראה כבר. אבל חוץ ממה שלמדו קודם שתי שערות,

ר' יואל אשר: זה נקרא סימן התחתון. אומר הרמב"ם, יש סימן העליון.

ר' יצחק: נכון.

שמונה הסימנים של סימן העליון

ר' יואל אשר: כלומר **ויש בבת סימנין מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון**. **משחזיר ידה לאחוריה**, כשהיא מסובבת את ידיה לאחור, **ויעשה**

אחר של אדם פגום שאין לו בכלל את הסימנים, לעולם לא יהיו לו הסימנים, אין צורך לחכות. ברגע שקובעים שהיא אילוני, או בעשרים כי רואים סימנים, או בשלושים וחמש אפילו בלי סימנים, רק סתם שרואים שלא קרעס, אין שום סימנים, היא הופכת מיד לגדולה.

הלכה ד — סימני אילוני

ר' יואל אשר: עכשיו הרמב"ם יאמר מהם סימני אילוני שהזכיר. אומר הרמב"ם, **ואלו הן סימני אילוני כל שאין לה דדין**. לאילוני אין דדים.

ר' יצחק: אז את כל הדברים האלה צריך להיות, כולם ביחד? כל הסימנים האלה כתוב כולם,

ר' יואל אשר: אבל אחד מהם. נראה כך, היא אומרת זה פלוס זה פלוס זה, לא? זה מעניין, **ואינה ניכרת בין איש לאשה**.

ר' יצחק: אז אני צריך לעשות רשימה? זה מה שאני רוצה לדעת.

ר' יואל אשר: נראה שיש רק אחד מהסימנים. לכאורה, למה שיחסר יותר מאחד מהסימנים? זה סימן אילוני, לא?

ר' יצחק: אני לא יודע, היום יש רופא שהוא יודע. אני לא יודע, אלה כל הסימנים שהיו בזמנים שיכלו לזהות. אני רואה שהוא עושה רשימה,

ר' יואל אשר: אבל הוא לא אומר... מאוחר יותר בסעיף ח' הרמב"ם אומר מה קורה אם יש לה רק חלק מהסימנים.

ר' יצחק: בסדר, אז אלה הסימנים. אז קודם כל, זה הולך ככה, נכון? יש שני דברים אחרים, כן? כן, טוב מאוד. סליחה, לא נכון. אין לה דדים, כלומר, לא כמו שיש לאישה.

ארבעת סימני האילוני

ר' יואל אשר: ושנית, תשמיש כואב לה.

ר' יצחק: משהו כזה, זה לא עובד...

ר' יואל אשר: זה נעשה קשה, זה קשה לה

ר' יצחק: שהיא תהיה...

ר' יואל אשר: היא מתקשה בתשמיש. יש לה קשיים עם תשמיש. **ואין לה שיפולי מעיים כנשים**. אין לה את הדבר המסוים שנקרא שיפולי מעיים, כי מתחת לבטן נקרא, כמו שזה בולט החוצה, אני לא יודע בדיוק. **וקולה עבה**. אין לה קול של אישה, קול רך שיש לאישה בדרך כלל, אלא יש לה קול עבה יותר, קול גברי.

ר' יצחק: זה עדיין חלק מדבר אחד, הוא אומר. אחד בקרס,

ר' יואל אשר: בקרס, הקול לא נקי,

ר' יצחק: היא נשמעת כמו גבר. כלומר, חסר לה, בעצם, זה מאוד פשוט, חסר לה המערכת הנשית. המערכת הנשית באה עם דדים, וזה בא עם בתשמיש זה נעשה קצת יותר רך, איפה שזה נפתח, ויש משהו כזה כמו... איך אומרים? זה בולט החוצה מלמטה, ויש לה קול נשי. כלומר, אצל ילדים, זה קצת מצחיק, כי לקטן ולקטנה יש בערך אותו קול. שניהם זה לא קול עבה. כן, ילד נשמע בערך כמו אישה. אחר כך, בנים מקבלים... כשהם מתבגרים וחלק, זה לא סימן, זה מעניין, אבל פחות או יותר באותו זמן של בר המצווה.

ר' יואל אשר: קורה ההתבגרות, מקבלים קול גברי.

דיון: איך אילוני מקבלת קול עבה?

ר' יצחק: כן, אז... אני לא יודע מה זה אומר, מה האילוני. האם אילוני גם מקבלת קול גברי? למה היא תקבל קול גברי? אולי זה אומר להיפך, שהיא נשארת... אני סתם אומר תיאוריות לפי הספרים שלי.

ר' יואל אשר: זה לא עבה, ילד אין לו קול עבה.

ר' יצחק: מה אני שואל אותך? אז מתי היא מקבלת את הקול העבה? זה מאוד מוזר. אילוני מקבלת קול עבה?

ר' יואל אשר: לכאורה לא מדברים כשהיא נשארה קטנטנה, כן? היא נעשתה, גופה נעשה גדול.

ר' יצחק: אולי זה אומר כך, כי אלה הסימנים והגפנים, האפיקה, כמו השערות, שזה רק כמו רמז.

ר' יואל אשר: מה הסוד שאנשים... אני מתכוון, את הדברים האלה אנשים יכולים לראות יותר בקלות, אני יודע.

ר' יצחק: אילו? אילו, אילו,

הלכות של סימן העליון — מתי זה פועל?

ר' יואל אשר: אילו אומר הרמב"ם הלאה, "נראה בבת סימן מכל אלו".

ר' יצחק: אז מה ההלכה? מה עושים עם כל הסימנים האלה?

מתחת לשתיים עשרה שנה — אין משגיחין בו

ר' יואל אשר: מה הוא יסביר? אם על אישה רואים אחד מהסימנים, אחד משמונת הסימנים, או אולי גם אחד מכל הסימנים, "או כולן", או רואים את כל הסימנים, "והיא בת שתיים עשרה שנה או פחות, אין משגיחין בו".

אם היא צעירה משתיים עשרה, או שתיים עשרה אבל לא מעל שתיים עשרה, "אין משגיחין בו". זה מעניין, כאן לא צריך שום תירוץ שומא. זה "אין משגיחין", כבר לא צריך להיות שום תירוץ שומא.

ר' יצחק: אני חושב ששומא זה לא דבר אמיתי. אני לא מאמין שיש דבר כזה שומא.

ר' יואל אשר: יש דבר כזה כמו שיער על הגוף שאינו סימן גדלות. "אין משגיחין בו והרי היא בקטנותה".

אחרי שתיים עשרה שנה — הדינים

ר' יואל אשר: נעשת בת שתיים עשרה שנה ויום אחד ונראה בה סימן התחתון", אז סימן התחתון מספיק

ר' יצחק: חזק ולא מסתכלים על שמונת הסימנים.

ר' יואל אשר: אבל אם היא כבר נעשתה שתיים עשרה, "ואם לא נראה התחתון" - עדיין אין את השערות בתחתון, "ונראה אחד מאלו", אבל אחד משמונת הסימנים כן יש, אז היא ספק בין נערה לקטנה ודין בה להחמיר". ודנים כל דבר לחומרא. למשל, אם היא קיבלה קידושין, יסתכלו על זה כבר כמו נערה, אבל דברים אחרים עדיין יסתכלו עליה כמו קטנה. צריך חומרא לכאן ולכאן.

ר' יצחק: "ואם נראו כולן

כל שמונת הסימנים — גדולה ודאית

ר' יואל אשר: הרי זו גדולה ודאית". אם יש את כל סימני העליונים, היא בוודאי גדולה. למה? "שאי אפשר שיבואו כולם אלא וכבר בא סימן התחתון ונשר". כי... אה...

ר' יצחק: זה נשאר עדיין חשוב שיהיו השערות.

חידוש: סימן העליון הוא סימן לסימן — השערות נשארות העיקר

ר' יואל אשר: מאוד מעניין, השערות הן מה שקובע שהיא גדולה, אבל יש סימן לסימן. כמו ששמונת הסימנים הם סימן שבוודאי יש שערות. איי, אתה לא רואה שום שערות? "ונשר", סתם נשרו השערות.

ר' יצחק: מעניין. נכון, אז, נראה כי זה פשוט, זה כבר לגמרי. החלק של לגמרי בא מוקדם, לפני שאתה רואה לא, כבר, זה נפל.

ר' יואל אשר: ולמה זה נופל? למה הם לא אומרים כי הסימנים עצמם הם סימני גדלות? למה הם צריכים להיות סימן על השיער? מעניין, נראה משהו שהשיער קובע את הדבר.

ר' יצחק: כך נראה כאן, כן.

ר' יואל אשר: לכאורה, השואלים אמרו שיש או דעה, או דעה. אבל נראה שזה לא. נראה שה

ר' יצחק: שיער הוא הדבר העיקרי. כך נראה כאן. ונראה את הגמרא, יש דרשות מפסוקים, כנראה גם זה בנוי על הטבע.

ראיה מהפסוק — שדים נכונו ושערך צמח

קמט במקום הדד, נעשה... קמט זה אומר קמט, זה נעשה מקומט במקום הדד.

ר' יצחק: מה שזה לא אומר. זה אומר פשוט שמתפתחים הדדים, קשה להבין. זה נעשה יותר... אני לא יודע בדיוק רך או גדול יותר, מה שזה לא יהיה. ועוד דבר, משהו חסר לי כאן אחד, נכון? כן.

ר' יואל אשר: השני... ומשישחיר ראש הדד, נעשה שחור קצה הדד. ומשיתן אדם ידו על עוקץ הדד, אם משהו היה שם את ידו על עוקץ הדד, זה גם אותו דבר כמו ראש הדד, והוא שוקע ושוהה לחזור.

ר' יצחק: הוא אומר שעוקץ הדד לא אומר הפיטמא סתרי יד, אני לא יודע בדיוק. הקצה? עוקץ אומר קצה? עוקץ של אתרוג זה כמו זה...

ר' יואל אשר: ההפך מהפיטום אצל האתרוג, אבל ההפך מה... ההפך מה... הדד הוא בגוף. זה לא פתוח.

ר' יצחק: אני לא יודע. בכל מקרה, הנקודה היא שיש משהו כזה שזה רך משהו.

ר' יואל אשר: כן. בסדר. כמו שוקע ושוהה זה שזה לא כל כך נוקשה, אלא להיפך. לוחצים פנימה, זה נלחץ פנימה.

ר' יצחק: אבל זה לוקח... אה, להיפך. אין לזה כמו שלאדם יש את זה...

ר' יואל אשר: זה שומר קצת את הצורה. ה) ומשיפצל ראש חוטם הדד ויעשה בראשו כדוד קטן. אבל קצה הדד יש את ראש חוטם הדד. ראש חוטם, חוטם, חוטם.

ר' יצחק: יותר זה כל הלשונות של זה... כן,

ר' יואל אשר: קצה הדד נעשה כדוד קטן.

ר' יצחק: ממש בקצה יש איזה כדור קטן כזה. אז זה נעשה משהו כזה כמו... להיפך, זה נעשה הכדור. כשקטן אין את החלק הנוסף, כשזה נעשה גדול זה נעשה איזה כאילו כדור.

מחלוקת בפירוש "שיפצל החוטם"

ר' יצחק: ורבותי פירשו אחרת. כלומר, זה הפירוש של הרמב"ם בגמרא שיפצל החוטם. כלומר, הרמב"ם פירש שכתוב בגמרא שיפצל החוטם. הרמב"ם פירש שזה אומר שנפרד החוטם מהחלק הכדורי. כדור, בעצם הרמב"ם כתוב כדור או דוד, בקיצור, איזה חלק. ורבותיו של הרמב"ם פירשו אחרת, שהחוטם עצמו, כשזה גדול, זה נעשה דבר מפוצל כזה.

ר' יואל אשר: אה, וואו. וכן.

ר' יצחק: עוד סימן?

ר' יואל אשר: משיטו הדדין, הם מתרחבים, הדדים, ומשיתקשקשו הדדין,

ר' יצחק: וכל הדברים נעשים אותו דבר.

ר' יואל אשר: הם נעשים גדולים מספיק שהם מתנדנדים, הם יכולים להתנדנד. ומשתיקף העטרה,

ר' יצחק: והוא מקום הבשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעומת הבטן. זה כבר לא עליון, אני לא יודע למה נקרא עליון. לאישה הכל גבוה יותר מה... זה מה שלמדנו קודם, שהאילונית אין לה את זה. אני חושב שזה אותו דבר. מקום הבשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעומת הבטן, שזה עולה קצת, זה גם כן, זה נעשה גדול יותר כשזה נעשה גדול.

ר' יואל אשר: וח' הוא ומשיתמעץ בשר זה ולא יהיה קשה.

ר' יצחק: בשר זה, הבשר, כן. כמו שאילונית היא לא אותו דבר של יתקשה, אבל כשזה קטן זה יותר קשה, נעשה גדול יותר, זה נעשה יותר רך, לא יקשר. זה הכל כל אלו הסימנים שמונה. כל אלה סימנים מוזרים, כי השניים האחרונים הם לא למעלה. למה זה נקרא סימן העליון? זה רק לא שערות, אבל אני לא יודע למה קוראים לזה סימן העליון.

דיון: למה זה נקרא "סימן העליון"?

ר' יואל אשר: רוב מהם הם עליון, אז כל הקטגוריה נקראת סימן העליון.

ר' יצחק: נכון, אני אומר את זה. בחז"ל, כשכתוב נותנים לתינוק, גם, כן, יודעים, תינוק פירושו ילד.

ר' יואל אשר: קטן שהגיע לחינוך, כן, כתוב קטן שהגיע לחינוך. אוקיי,

ר' יצחק: כן. פעם תינוק ופעם קטן. תינוק זה לא דווקא תינוק.

ר' יואל אשר: תינוק זה לא מהשורש הנקה? נו,

ר' יצחק: לא חשבת, כן. אוקיי, אבל תינוק גדול, נו?

ר' יואל אשר: אוקיי.

שומה אצל בן מתחת לשלוש עשרה

ר' יואל אשר: ונקרא תינוק. אומר הרמב"ם, בזמן הזה, עד שלוש עשרה, ואפילו הביא כמה שערות בתוך זמן זה, אפילו אם הוא בגיל צעיר התחיל לצמוח שיער, אינן סימן אלא שומה, זה לא סימן, אלא אומרים שזה סוג אחר של שיער, זה לא שיער של גדלות.

ר' יצחק: אולי שומה זה כמו שומה, כמו... יש סימן ש

ר' יואל אשר: זה כמו הערכה?

ר' יצחק: כן.

ר' יואל אשר: קצת, רשימה.

הלכה ב (המשך) — סימני גדלות אצל זכר; הלכה ג — סריס חמה; הלכה ד — סימני סריס

הלכה ב (המשך) — סימני גדלות אצל זכר

ר' יואל אשר: אוקיי. "נקרא תינוק". אומר הרמב"ם, בזמן עד שלוש עשרה, "אפילו הביא כמה שערות בתוך זמן זה", אפילו אם הוא בגיל צעיר התחיל לצמוח שיער, "אינן סימן אלא שומה" - זה לא סימן, אלא אומרים שזה סוג אחר של שיער, זה לא שיער של גדלות.

ר' יצחק: אולי שומה זה כמו שומה, כמו שיש סימן, מה זה שומה?

ר' יואל אשר: הערכה? כן. בקיצור, זה שומה עם ה'. אני מתכוון אותה שומה היא עם א'.

ר' יצחק: כן. אוקיי. לא, אני רק חושב על סימן. סימן זה... אוקיי, אתה מבין את הפשט. מה אם כן? כשהוא...

ר' יואל אשר: אה, "הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער", המקומות שאנשים יודעים שם צומח שיער כשמתבגרים, "והוא מבין שלוש עשרה שנה ויום אחד ומעלה", אז הוא נעשה "גדול". ועוד דבר שקוראים לכזה "איש". מעניין. כלומר,

ר' יצחק: אישה הוא אמר "אשה"?

ר' יואל אשר: "אשה" הוא לא אומר כלום. "איש" פירושו...

ר' יצחק: ויש גם, אישה כן, "נערה", "בוגרת", "גדולה".

ר' יואל אשר: אבל "אשה" זה לא מילה שאומרת, יכולה להיות קטנה שנקראת "אשה".

ר' יצחק: אני לא יודע. כך זה "כי יקח איש אשה".

ר' יואל אשר: היא עדיין הייתה קטנה.

ר' יצחק: היא לא הייתה קטנה. מעניין. כן, אבל זה כי "איש" הרבה פעמים לומדים ש"איש" פירושו גדול, עדיין לא אדם. מעניין אבל.

דיון: ההבדל בין "איש" ו"אשה" כמונחים לגדלות

ר' יצחק: אוקיי. עכשיו, אצל קטן יש גם מושג של...

ר' יואל אשר: כמו שיש איילונות אצל אישה, יש סריס אצל גבר.

ר' יצחק: כן.

הלכה ג — סריס חמה: השלבים

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, "הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות", הוא נעשה שלוש עשרה ולא הביא שתי שערות, "אף על פי שנראו בו

ר' יואל אשר: כך זה באמת. הגמרא שואלת שבפסוק שאנחנו מכירים מהגדלות, ותבואי ותשדיך נכוננו ושררך צמח, כתוב קודם שדים נכוננו, שזה סימן מוקדם יותר.

ר' יצחק: כן. אין לי את הקושיא. הגמרא לא אומרת את התירוץ, זה אומר ביחד. להיפך, אם שדים נכונים, אז בסימן את שערך צמח. כך לומד הרמב"ם.

ר' יואל אשר: כן.

הבת שילדה — ילדה ילד כסימן גדלות

ר' יואל אשר: עכשיו הרמב"ם יאמר חידוש חדש. מי שילדה תינוק, היא כבר אמא. אמא לא יכולה להיות קטנה. **הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה,**

ר' יצחק: אז היא ילדה בשתיים עשרה. אה, אם ילדה בשתיים עשרה זה לא עוזר.

ר' יואל אשר: אולי יש כלל כזה שלא יולדים מתחת לשתיים עשרה.

ר' יצחק: הכל אפשרי,

ר' יואל אשר: מי יודע. **הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף על פי שלא הביאה סימן לא עליון ולא תחתון הרי זו גדולה.** למה? כי בנים, אם כבר ילדה ילדים, הרי הן כסימנים. כאן לא אומרים כמו שצריך לומר שבוודאי היה תחתון הנושא. נראה שהם כסימנים. הבנים עצמם הם כמו הסימנים.

ר' יצחק: זה גם פשוט, כי ילד בא רק אם בוגרת. כבר היה לך תינוק, אז זה סימן, את גדולה. אבל לא כתוב כאן גם לגבי נערות, האם יש לה ימי נערות.

מחלוקת ראשונים: מה עם מתחת לשתיים עשרה שנה?

ר' יצחק: וזה גם מעניין שהרמב"ם לא אומר על פחות משתיים עשרה שנה. יש מחלוקת במפרשים. אני רואה שהרמ"א אומר, למשל, בנים לאו דווקא שילדה, אפילו כשהיא רק בהריון זה כבר כי פשט שזה אותו דבר. אבל הוא מביא שיש מי שאומר שאפילו פחות משתיים עשרה זה אותו דבר.

ר' יואל אשר: לא ברור. זו מחלוקת ראשונים, הוא אומר. הרמב"ם אומר מאוד ברור אחר שתיים עשרה שנה.

ר' יצחק: כך נראה. אבל יכול להיות שהרמב"ם חשב שזה לא אפשרי לפני כן.

ר' יואל אשר: בכל מקרה. אם זה לא הלכה, זו רק מציאות, הוא לא היה שותק, הוא לא היה אומר את המילה אחר שמשמיט מה שזה לא. מתי יולדים.

תרגום לעברית

ר' יצחק: כך זה, אבל זה מצחיק. אה, אותו דבר, שחסר גם להיות מספיק מבוגר. תינוק שהוא בדיוק עכשיו מודרני, הוא בשל, לא גדולה. בכל אופן, עד כאן בעיקרון אנחנו יודעים מה זה קטנה, נערה, בוגרת, ואיילונות, שנעשית איכשהו בוגרת אפילו בלי להיות נערה, והסימנים לכל הדברים האלה.

סימני גדלות אצל בן (זכר) — הלכה ג

ר' יואל אשר: טוב, עד עכשיו למדנו על בת, עכשיו נלמד על זכר, בן. מתי בן הוא גדול? אומר הרמב"ם כך, בן, ילד, **משילוד עד שיהיה בן שלוש עשרה שנה,**

ר' יצחק: שונה מבית שהיא עד שתיים עשרה, כן,

ר' יואל אשר: נקרא קטן, או הרבה פעמים קוראים לו תינוק.

דיון: מה המשמעות של "תינוק"?

ר' יצחק: מעניין, אצלנו בשפה שלנו, תינוק פירושו תינוק, אבל אני חושב שתינוקות של בית

ר' יואל אשר: רבן זה לא תינוק, הם ילדים, ילדים גדולים שלומדים תורה. אה,

סימני סריס, אפילו אם אין סימנים אחרים שהוא סריס, כלומר שיש לו איזה "מצב גופני" מיוחד שהוא לא יתפתח לגמרי, **ר' יצחק**: משהו שחסר משהו...

ר' יואל אשר: כן, הוא נשאר קטן. אבל כל עוד עדיין לא הגיע לגיל מסוים, אפילו אם רואים כבר סימני סריס, לא אומרים שהוא גדול, אלא הסיבה שאין שערות כי הוא סריס. לא אומרים את זה. אלא הרי זה קטן עד מתי? **עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום**. אותו דבר כמו אצל האיילונית. שעד עשרים שנה פחות, כלומר תשע עשרה ואחד עשר חודשים, עדיין יכול להיות קטן, ועדיין לא קובעים שהוא סריס, אפילו אם יש סימנים. אבל **הגיע לזמן הזה**, כבר נעשה הגיל, **ולא הביא שתי שערות למטה, וולא הביא שתי שערות** אומרים שאין לו שיער בזקנו. אז כך, **אם נראה בו אחד מסימני סריס, הרי זה סריס**, אומרים לנו שזה סריס, **ודינו דין הגדול לכל דבר**, לגבי כל הדברים שההבדל הוא בין גדול לקטן, יהיה לו דין כמו גדול. **ואם לא נראה בו סימן מסימני סריס**, אם הוא כבר הגיע לעשרים ואין שום סימני סריס, **עדיין קטן הוא**, אומרים שהוא קטן, **עד שיביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן**. או, אולי הוא מאחר בהתפתחות והוא התחיל להתבגר בעשרים?

ר' יצחק: בעשרים ושמונה,

ר' יואל אשר: אין הבדל. בכל גיל. או, מתי תאריך הסיום שאומרים שזהו זה? לא יכול להיות שהוא עדיין קטן. **עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד**. כשנעשה שלושים וחמש ויום אחד,

ר' יצחק: אז כבר בטוח. בעיקרון אותם שלושה גילאים שהיו אצל בת.

ר' יואל אשר: אצל בת יש רק הבדל אחד של שתיים עשרה ושלוש עשרה.

ר' יצחק: נכון, אבל אני אומר האיילונית זה אותו דבר כמו סריס,

ר' יואל אשר: עשרים ושלושים וחמש. זה מעניין, מאיפה קבעו את הגיל שלושים וחמש? צריך להבין.

ר' יצחק: אולי קבלה, אני לא יודע מה...

ר' יואל אשר: לא, אולי יכול להיות לו ליבידו,

ר' יצחק: או גיל שלושים וחמש.

דיון: למה שלושים וחמש שנה?

ר' יואל אשר: עד אז עדיין אפשר לקוות ש... כן, אבל על מה זה מבוסס? איזה רופא אמר כך, יש איזה נתונים או...

ר' יצחק: חז"ל קבעו תאריך מסוים? אני לא יודע,

ר' יואל אשר: אני בטוח שזה מבוסס על משהו. אה, הוא אומר, סקסטי-פור זה, כי בשלושים וחמש זה עבר רוב שנות חייו, כן? מהחשבון של **ר' יצחק**: אדם חי שבעים.

ר' יואל אשר: יש רוב שהוא כבר לא יתפתח יותר. יש חצי מהחיים כקטן.

ר' יצחק: לא, אולי זה לא קטן, זה הכל סריסות. הוא כבר חי רוב החיים בתור קטן? טוב, סתם יש רוב. לא, להיפך,

ר' יואל אשר: זה בכלל רק אז לא נשאר קטן, אלא אומרים שזה חייב להיות שהוא סריס.

ר' יצחק: כן, כן, אני אומר, לא,

ר' יואל אשר: אני אומר שזה יכול להיות רוב. אדם לא יכול להיות קטן רוב חייו. פעם אחת כבר עבר חצי חיים. גיל משבר אמצע החיים, אני יודע, מה שזה לא יהיה. כבר לא יכול להיות אז קטן.

ר' יצחק: אוקיי. צריך כבר לנסות, ברוך השם אני כבר שלושים וחמש, צריך כבר לנסות לא להיות קטן,

ר' יואל אשר: כי כבר אין

ר' יצחק: שום זמן להתבגר.

הסיבוך עם שתי שערות בזקן

ר' יואל אשר: טוב, אומר הרמב"ם,

ר' יצחק: "הגיע לזמן הזה ולא הביא",

ר' יואל אשר: כלומר הוא לא הביא סימנים, לא באו סימנים.

ר' יצחק: בוא נלמד כבר.

ר' יואל אשר: "הרי זה סריס, אף על פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס", זה כבר שם.

ר' יצחק: למה הוא אומר את הסיבה? הוא לא אמר.

ר' יואל אשר: הוא ממשיך, כן, לא צריך להיות ממש סימנים חדשים אמיתיים.

ר' יצחק: זו טעות לכאורה. אה, אני חושב שזו באמת טעות, בוא נוציא את זה. אני לא יכול, הוא לא נותן לי. בכל אופן, זו טעות. כן.

ר' יואל אשר: "הגיע לשנת עשרים פחות שלשים יום",

ר' יצחק: כשהגיע לגיל,

ר' יואל אשר: גם הפחות שלשים יום זה משהו גם. אני רוצה לגעת בדברים, נאמר שזו גזירת הכתוב, או שיש לזה היגיון מסוים. שלושים יום פחות? "ולא הביא שתי שערות למטה", הוא מדבר כאן עוד על זכר שהגיע לבערך עשרים, תשע עשרה ואחד עשר חודשים. הוא לא הביא שתי שערות למטה, אבל הוא כן הביא שתי שערות בזקן, על זקנו צומח לו כן, יש לו כבר שתי שערות על הזקן. "אף על פי שנולד לו אחד מסימני סריס", אפילו למעשה יוצא סימני סריס אחרים, הוא כבר יגיד מה הם סימני סריס. אבל הוא הביא שתי שערות כן יש, האם הוא סריס. "אלא הרי הוא בקטנותו עד שיוולדו לו כל סימני סריס", הוא נשאר עוד קטן. עד מתי? עד שיבוא עוד סימני סריס. או הדבר השני הוא כשהוא נעשה שלושים וחמש ויום אחד, שאז כבר

ר' יצחק: לעולם לא קטן.

דיון: ההבדל בין זכר לנקבה לגבי סימני עליון

ר' יצחק: יש את הכלל שהרמב"ם עשה כאן, שזה יותר מסובך. אצל נקבה, אם אני זוכר, לא היה סוג כזה של סיבוך. כלומר, סימן אחד מפריע. כאן יש לך כמו סימן, סימן חיובי. קצת זקן, שתי שערות בזקן, למרות שיש לו את האחרים, אם יש לו כל סימני סריס.

ר' יואל אשר: זה כן, תראה בסעיף ח', היה מאוד דומה, לא? מה היה אצל אישה? אם היא נעשתה שתיים עשרה,

ר' יצחק: מתי יש אצל סימן התחתון?

ר' יואל אשר: אבל ונראה בו אחד מאלו, היה כן אחד מהסימנים האחרים, סימני העליון. כאן זה גם סימן העליון, כן? זה עומד לפני שאומר לנו בכנות את סימני העליון אצל גדולה, אצל מילא.

ר' יצחק: אם אני מבין, אישה...

ר' יואל אשר: לא נראה התחתון ונראה אחד מאלו, אה, כאן זה נעשה ספק.

ר' יצחק: זה הפוך, זה נעשה ספק.

ר' יואל אשר: כלומר,

ר' יצחק: כאן זה הפוך, זה נעשה חומרא כי יש לו סימן גדול אחד, כן. שם מדובר שיש לו סימני אילנות, כאן מדובר שיש לו עשרות, אבל יש לו כן איזה סימן כי יש לו כן זקן. זה כלל אחר. לא ברור, הראב"ד רואה, אני חושב באמת, לא ברור

ר' יואל אשר: הפרטים מה הפשט.

ר' יצחק: הראב"ד גם חולק על השלושים יום. הראב"ד לומד הפוך, ששלושים יום צריך להיות שלושים יום בתוך העשרים שנה, לא לפני זה. אוקיי. שיהיה שטר קודם. אומר הרמב"ם,

הלכה ד — סימני סריס

ר' יואל אשר: ואלו הן סימני סריס? מהם סימני סריס?

ר' יצחק: כאן יש גם רשימה, לכאורה צריך...

ר' יואל אשר: אין לו זקן.

ר' יצחק: אף אחד מהם לכאורה כאן. אין לו זקן. טוב מאוד. מי...

ר' יואל אשר: ושערו לקוי, שערו... הוא מביא פירוש משנה דרמב"ם, דין ודליל מאוד. אין לו שיער יפה טוב ושיער דק מאוד. **ובשרו מחליק,** בשרו חלק, כמו בשר ילדו. איי, מה זה אומר? **ואין מימי רגליו מעלין רתיחה.** מי רגליו לא חם. **וכשמטיל מים אינו עושה כיפה,** כשהוא משתין מי רגליו לא הולך באופן של כיפה, זה לא הולך בעיגולים, אלא זה נופל ישר. אני חושב שזה סימן פשוט שאין שום סוג של קישוי. הקישוי המעט שקורה במי רגליים אין. **"ושכבת זרעו דיהה"** - אם יש לו שכבת זרע היא דיהה. דיהה פירושו כהה, כן? דיהה בצרעת אומרים דיהה.

ר' יצחק: כהה ודיהה. כהה זה חזק, דיהה זה חלש. כהה הנגע פירושו שנעשה כהה יותר, ודיהה פירושו שנעשה חלש יותר. למדנו גם אצל דם של נדה, דם דיהה,

ר' יואל אשר: שנעשה חלש יותר. **"ואין מימי רגליו מחמיצין"** - מי רגליו לא מחמיץ. כלומר, זה מאוד מימי. כלומר, אם משאירים אותו בחוץ, לא יתחיל להחמיץ, לא יתחיל לעשות ריח וכדומה. **"ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל"** - בדרך כלל, אדם כשהוא רוחץ בימות הגשמים, גופו חם ובחוץ קר, נעשה זיעה כזו, נעשה מעלה הבל כזה, נעשה זיעה מסוימת. אבל הוא, מאחר וגופו קר, יש לו גוף ילדו, גופו עדיין לא חם כמו זכר, הוא לא מזיע כל כך הרבה, הוא לא נותן זיעה,

ר' יצחק: "ואין בשרו מעלה הבל". **"וקולו לקוי"** - גם, זה אותו דבר כמו האילוני. כלומר, ההיפך. לה יש קול עבה, ולזה קול לקוי יש קול נשי. **"ואינו ניכר בין איש לאשה"**. כן.

סריס חמה

ר' יואל אשר: אוקיי. אז אלו סימני סריס שלמדנו שאם יש לו את כולם, אז הוא כבר בעשרים סריס, ואם יש לו רק אחד מהם,

ר' יואל אשר: אז צריך לחכות עד שהוא שלושים וחמש.

ר' יצחק: יש לו שם, סוג מיוחד. יש סוגים שונים של סריס או סריסים? אני לא יודע איך צריך לומר. מה יש עם סריס? אני לא יודע. סריסים וסריס, כן, לכאורה.

ר' יואל אשר: סריס זה כשזה סמיכות. סריסים, לשון רבים. סריס אולי? **"סריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכל מקום"** - כן,

ר' יצחק: סריס פירושו סריס חמה, כי סריס זה כשזה סמוך.

ר' יואל אשר: כן. יש גם דבר כזה סריס שעושים אותו לסריס.

ר' יצחק: הוא כבר יגיד. כן. כלומר, זה נקרא סריס חמה,

ר' יואל אשר: כי חמה פירושה טבע.

הלכות איסורי בעילה — דיני סריס, שתי שערות, ומקום השערות

הלכה: סריס חמה וסריס אדם

ר' יצחק: מה יש? מסורס? אני לא יודע. סריסים וסורס, כן, לכאורה. סריס זה כשיש סמ"ך. סורסים. סורסים הייתי אומר, כן.

ר' יואל אשר: סורס אולי. **וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכל מקום.**

ר' יצחק: כן, סורס פירושו סריס חמה, כי סריס זה כשיש סמ"ך.

ר' יואל אשר: יש גם דבר כזה סורס.

ר' יצחק: שעושים אותו לסורס. הוא כבר יגיד. כלומר, זה נקרא סריס חמה.

ר' יואל אשר: חמה פירושה טבע, שהבריאה עשתה אותו לסריס, לא איזה אדם מסוים, רשע עשה אותו לסריס.

פירוש "חמה" — טבע או מחלה

ר' יצחק: הוא מביא שהרמב"ם מפרש בפירוש המשניות, "מראה פני חמה" כבר היה כן, כלומר טבע, הוא כבר נולד. לשון מעניינת של חמה.

הוא מביא באמת פירושים אחרים שחמה פירושה אולי מחלה, חום, שבא מחום אולי. אבל יש בזה מחלוקת, כי פשוט משמע שאם זה בא ממחלה נקרא גם סריס אדם. סריס חמה זה דווקא כשנולד ממש כך.

ר' יואל אשר: כשזה לגמרי טבע.

סריס אדם — כשבני אדם התערבו

ר' יואל אשר: אבל הבן שחתכו או ניתקו או מיעכו גידו או ביציו, אילצו אותו שלא יצמחו איברי הגבריות שלו, כמו שהגויים עושים.

ר' יצחק: כמו שגויים עושים.

ר' יואל אשר: אני מתכוון, הגויים פירושו אולי כמו סריסי המלך שלמה, כן? שעבד לוקחים לו את... שלא יעשה בעיות, שלא יהיו לו תאוות, מסרסים.

ר' יצחק: יש איסור, כן? יש איסור בתורה, "ובארצכם לא תעשו", נשמע מזה שיש מי שעושה זאת דווקא כן. היה איזה שיגעון שעשו כדי שיוכלו לשיר יפה. או כמו שאתה אומר,

ר' יואל אשר: בשביל... עושים אותו טוב, כשיוצאים שתהיה השפעה על הזמר.

ר' יצחק: כן, כי אפשר לעצור את ההתבגרות על ידי חיתוך דברים.

ר' יואל אשר: כך נראה.

ר' יצחק: היום עושים את זה מסיבות מוזרות אחרות. בקיצור, יש כל מיני סיבות. כן, שעוצרים את זה, אז לא משתנה הקול, אז נשאר הקול הילדו, וזה היום יפה יותר. או כמו שאתה אומר, בשביל המלך פחד.

בקיצור, זה לא נקרא סריס חמה, אלא סריס אדם, והוא לא צריך לחכות, סריס אדם,

ההבדל למעשה — סריס אדם לא צריך לחכות

ר' יואל אשר: כשהוא נעשה שלוש עשרה ימים אחד, נקרא גדול, כי אנחנו יודעים שהוא לעולם לא יביא סימנים. עצרו, היה התערבות, עצרו אותו מלהתפתח. אז אנחנו יודעים שהסיבה שהוא לא הביא שערות היא כי...

ר' יצחק: אז לכאורה אין לנו ספק. אין ספק לגבי סריס חמה, לא ברור, לא יודעים, קשה לדעת תמיד. אבל לגבי סריס אדם יודעים תמיד מיד.

הלכה: סימנים שלמעלה אצל זכר

ר' יואל אשר: יש מיד במה לתלות. אומר הרמב"ם הלאה: **בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן שלמטה. מה קורה עם בן שלש עשרה שנים שלא הביא אף אחד מהסימנים שלמטה, אבל נראו בו כל הסימנים שלמעלה שיש לו כן שיער אדמדם בזקנו, הרי זה ספק בין קטן לגדול.**

דיון: סימנים עליונים אצל גברים — הרמב"ם והראב"ד

ר' יצחק: זה דומה למה שהרמב"ם, זה לא אותו דבר שהרמב"ם אומר לגבי נשים. הראב"ד חולק, הראב"ד על זה אומר שזה שטר פרוח, כי אצל אשה יש דבר כזה סימן העליון. הראב"ד אומר שאין מקור שלגבר יהיה דבר כזה כמו סימן העליון. הראב"ד סובר שרק נשים יש להן סימנים עליונים, גברים יש להם רק סימן תחתון. הרמב"ם סובר אחרת.

חזקת גדול כשרואים זקן

ר' יואל אשר: לא, ואם לא נבדק מלמטה, אם לא בדקו לגבי שתי שערות ולגבי שאר הסימנים שלמטה, כיון שנראו בו סימני בגרות מלמעלה, רואים...

ר' יצחק: יש לו זקן, בעצם.

ר' יואל אשר: לא בדקו, אבל רואים כן זקן, הרי זה בחזקת גדול. חזקה כזו כמו שרואים שיער בזקן, סתם גם יש סימני גדלות שלמטה.

ר' יצחק: אוקיי. טוב מאוד.

הלכה ג: שיעור שתי שערות

ר' יצחק: עכשיו אפשר ללמוד, מהן שתי השערות? מה השיעור?

על איברי הזרע עצמן. בית הערוה פירשו איפה שצומח, איפה שבית הערוה הוא אפילו...

דיון: מה פירוש "בית הערוה"?

ר' יצחק: מה צומח כאן? אני יודע,

ר' יואל אשר: זה לא איפה שצומח כאן. אני רק רוצה לדעת אם "ערוה" זה אותו דבר כמו "איברי הזרע", אבל נראה שלא, אני רוצה לדבר בצניעות. אני לא יודע אם הוא מתכוון לכל ה"ערוה" על הגוף,

ר' יצחק: ואיפה... לא, בדרך כלל, נופל בדרך כלל, השיער לא צומח ממש על איברי הזרע. בדרך כלל, השיער צומח קצת או "על גבי" זה או מלמטה לזה.

ר' יואל אשר: אני אגיד, כן,

ר' יצחק: יש אפילו משהו על איברי הזרע עצמן, אבל איפה צומח השיער? לא מסביב, מלמעלה, מלמטה,

ר' יואל אשר: אני יודע. כן, אבל אני אומר, בית הערוה, בפנים בבטן מתחיל המערכת של ה...

ר' יצחק: לא,

ר' יואל אשר: לא צומח "בפנים" בגוף, אבל אני אומר מהטבור, כן, רבינו הקדוש לא הניח למטה מטבורו. אני מתכוון, מהטבור קורה כבר בפנים בגוף, מתחיל כבר בית הערוה. כן,

ר' יצחק: יכול להיות. "למטה מטבורו", "דרך אגב", פירשו "ממש" זו דרך יפה לומר האבר.

ר' יואל אשר: אבל קוראים באמת, משם מתחיל בית הערוה.

ר' יצחק: הרבה פעמים היו יהודים יראי שמים שלא היו מורידים את הידיים, זו פשוט טעות, זו לא ערוה ממש. "למטה מטבורו" זו פשוט דרך, כמו שאומרים "מתחת לחגורה", זה לא אומר "מתחת לחגורה", זה אומר מה שזה אומר. בקיצור, אבל השיער הוא שם שזה... אני מתכוון שלגבי זה, הלשון הקודמת מתכוונת לשם שצומח השיער.

הלכה: תנאים של השערות — במקום אחד וגומות

השערות צריכות להיות במקום אחד

ר' יואל אשר: וצריכות להיות, אומר הרמב"ם, שתי השערות צריכות להיות במקום אחד. כלומר, אם יש אחת בצד אחד למעלה ואחת למטה, לא מחשיבים אותן ביחד.

השערות צריכות להיות להן גומות

ר' יואל אשר: ועוד תנאי, ושיהיה בעיקרן גומות. לשיער יש גומא שבה הוא צומח, ומהגומא הוא מקבל "הזנה" כדי

ר' יצחק: שהשיער יוכל לצמוח.

ר' יואל אשר: אם אין לו גומות, נראה שזה לא שיער. אני יודע, זה שומא או מה?

אומר, ואפילו שתיהן בגומא אחת הרי אלו סימן. בדרך כלל, לכל שיער יש גומא משלו, מקור יניקה משלו. מעניין מאוד, לשיער יש מערכת, לכל שיער יש מקום שממנו הוא צומח.

ר' יצחק: גומא פירושו פשוט ה...

ר' יואל אשר: כן, כן, השקע הקטן.

ר' יצחק: עם "מיקרוסקופ" צריך לראות אותו. הוא מביא שהשולחן ערוך אומר שהמנהג שלא בודקים אם יש גומא. אם זה שיער ארוך יותר, אומרים כבר שזה כשר.

שתי שערות מגומא אחת

ר' יואל אשר: אומר הלאה, ואפילו שתיהן בגומא אחת, אפילו אם זה שתי שערות מגומא אחת,

ר' יצחק: לא אומרים שזה נחשב שיער אחד,

ר' יואל אשר: שיעור השערות? מאימתי נקרא שתי שערות? אומר הרמב"ם, שתי שערות האמורות בבן ובבת ובכל מקום, בכל מקום שכתוב שתי שערות, כבר כתוב בכל מקום. איפה עוד כתוב שתי שערות איני יודע. אני מתכוון שזה בכל זאת

ר' יצחק: לא הענין של הצלת שבת, כן? לא, סתם לא. אולי ללמוד ולעשות פאות? יכול להיות.

השיעור: לכוף ראשן לעיקרן

ר' יואל אשר: שיעור, מה השיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן? שאפשר לכופפן. שקצה השערה יגע לתחילת השערה. אם היא קטנה מאוד לא ניתן לכופפה, ועדיין לא מספיק שייקרא שתי שערות.

ר' יצחק: הוא אומר ששתי שערות כתוב גם בפרה אדומה, בנגעים, בנזיר. יש מקומות שעולים בהלכות שערות. כן.

שיעור קטן יותר: להינטל בפי הזוג

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, ומשיצמחו, מאימתי שתי השערות צומחות, ויהיו יכולות להינטל בפי הזוג, אפשר לגלחן במספריים.

ר' יצחק: כן. עד שיגיעו לכוף ראשן לעיקרן. כלומר בינתיים יש שיעור קטן יותר. השיעור לפני לכוף ראשן לעיקרן נקרא להינטל בפי הזוג, כלומר לא ניתן לכאורה לתפוס אותן בידיים, אבל כן במספריים אפשר לתת להן גזירה.

ר' יואל אשר: זה אומר שיער קטן מאוד, למשל אם משתמשים במכונת גילוח זה אמצעי, אבל בדרך כלל צריך להיות דבר ממשי כדי לחתוך אותו במספריים. לא, מספריים זה לא סכין גילוח, מספריים זה מספריים, זה כפול, זוג פירושו שניים, שני להבים. צריך להיות גדול מספיק שאפשר לתפוס בין ה...

ר' יצחק: אחרת צריך להשתמש בגילוח מסיר.

ר' יואל אשר: אז אז השאלה אם זה באמת גדול מספיק לכוף ראשן לעיקרן. אבל כאן בדרך כלל אומרים שאם אפשר להסירן בפי הזוג סתם גדול מספיק שיש לו כבר את השיעור.

ספק-שיעור: לחומרא לשני הצדדים

ר' יואל אשר: לפיכך, בבן ובבת נחשוב אותם גדולים להחמיר. במקרה כזה, כשלא יודעים בוודאות שיש לו את השיעור המלא לכוף ראשן לעיקרן, יודעים כן שאפשר להסירן בפי הזוג, הואיל וצמחו כדי להינטל בפי הזוג, נחשיב אותם לחומרא. ונחשוב אותם קטנים להחמיר, אבל גם נחשיב אותם לחומרא לשני הצדדים. הואיל ולא הגיעו לכוף ראשן לעיקרן, אבל למעשה שתי השערות אינן ארוכות מספיק כדי לעשות לכוף ראשן לעיקרן, גם נחשיב לחומרא.

למשל, אני יודע שצריך קידושין חדשים כשהוא כבר גדול, אבל צריך גט לענין להיות מותרת לשוק. נלך לחומרא לשני הצדדים.

ר' יצחק: וזה בערך גודל השערות, נאמר, דיני גודל השערות. כן, בואו נכתוב, גודל.

דיון: מדוע צריך להיות שיעור גודל?

ר' יואל אשר: מה הפשט? מדוע צריך בכלל גודל? אני מתכוון, מדוע אומרים גם משהו כזה? וחושבים ששיער קטן לא נקרא שיער?

ר' יצחק: איני יודע. אתה שואל שאלה טובה. אוקיי.

הלכה: מקום השערות

ר' יצחק: עכשיו אפשר ללמוד איפה השערות צריכות להיות, כן? מקום עכשיו.

ר' יואל אשר: הרמב"ם, שתי שערות אלו, איפה? הרמב"ם אמר קודם, מקום הידוע. עכשיו הוא הולך לומר, צריכות שיהיו במקום הערוה. איפה על מקום הערוה? מקום הערוה גם לא מקום מסוים כל כך. יכול להיות בהתחלה או בסוף, אומר הרמב"ם, בית הערוה כולו, בכל מקום שעל הערוה שנקרא בית הערוה, בין למעלה, בין למעלה ממקום הערוה, בין למטה, בין

ר' יואל אשר: ואפילו אשה אחת בודקת, אפילו לא צריך להיות שני עדים. ושומעין ממנה אם הביאה אם לא הביאה.

ר' יצחק: אפילו אשה אחת יכולה לעשות בדיקה. מעניין, זה הולך ליותר דברים.

דיון: מדוע עד אחד מספיק?

ר' יואל אשר: כן. אוקיי, כאן... אני מניח, כאן לא צריך עדות מלאה, כי זה משהו שעם הזמן זה בכל מקרה יהיה ברור. כן?

ר' יצחק: אז כזה... למה? אה, כך כתוב. הרמב"ן אומר כמו שאתה אומר, שאתה בהכרח, לא יגידו שקר.

ר' יואל אשר: אוקיי. אבל אני מתכוון, הרמב"ם מתכוון כאן גם לומר שאף אחד לא יפחד להיות יד הממשמש בנשים, כי... כי הוא צריך עכשיו לברר הלכות. למה שיעשו את זה? כן, כי הוא מביא את הגמרא. הגמרא אומרת ש

ר' יצחק: כיבדו נשים בזה.

ר' יואל אשר: זה לא תירוץ.

הלכה: מניין השנים – שנים של סדר העיבור

ר' יואל אשר: כן, אומר הרמב"ם הלאה. עכשיו אומר הרמב"ם כך: כל הזמן חישבנו שנים. מה פירוש שנים? שנים פירושו שנים עשר חודשים? שנים פירושו שלוש מאות שישים וחמישה ימים? למשל, השנה שאנחנו נכנסנו אליה עכשיו, תשפ"ז, יש בה משהו שלוש מאות שמונים ימים אם אני זוכר. אז מה פירוש שנה?

אומר הרמב"ם כך: **"כל השנים האמורות בבן ובבת"**, ואותו דבר הוא אומר לגבי ערכין. אם אדם עושה ערכין – ערכין פירושו, מי שלא זוכר – אם אחד אומר אני אתן את הערך של פלוני בהמה שהיא בגיל פלוני להקדש, צריך לדעת, אדם או בהמה, צריך לדעת מה הגיל.

אומר, בהמה שהיא בת שלוש שנים, איך מחשבים את השנים? אומר הרמב"ם **"אינן לא שני הלבנה ולא שני החמה"**. לא אומרים ששנות החמה היא שלוש מאות שישים וחמש, ושנות הלבנה היא

ר' יצחק: שלוש מאות חמישים וארבע בערך.

ר' יואל אשר: לא אומרים שעשר שנים פירושו עשר פעמים שלוש מאות חמישים או עשר פעמים שלוש מאות שישים וחמש, אלא זה אומר שנים שעברו באמת עם הלוח שלנו, **"אלא שנים של סדר העיבור שהן פשוטות ומעוברות כמו שבית דין קובעין אותם כמו שביארנו בהלכות קידוש החודש ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת"**.

כל דבר שנוגע לענין דברי הדת. כלומר, אם אחד עשה נדר של כך וכך ימים, יחשבו ימים. אבל כשאומרים שנים, כל דבר שהוא ענין של דת,

ר' יצחק: יאמרו שנים.

ר' יואל אשר: מה שבית הדין אומר זו שנה. שנה אחת הייתה שנת עיבור, שנה אחת לא הייתה שנת עיבור. כן. רבותי, **"ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת"**. זה חידוש גדול, אבל אדם היה יכול לומר שאם זה כמות מסוימת של ימים

ר' יצחק: שאדם חי.

ר' יואל אשר: לא תופסים כך, אלא קבעו את זה עם...

ר' יצחק: כן, כן. לא צריך לעשות שום... לכאורה תירוץ, כך זה הולך.

ר' יואל אשר: כך זה הולך. על זה יש הירושלמי של "ראה אל גומר עלי".

ר' יצחק: כן, אבל צריך כבר להגיע לזה, כך זה הולך, כך זה הולך. כן. אוקיי.

הלכה: אין סומכין על הנשים במנין השנים

ר' יצחק: עכשיו, אבל לגבי זה יש בעיה. כלומר, לגבי השערות אמרו שאפשר לסמוך.

ר' יואל אשר: עשו הלכה מיוחדת שלגבי שערות סומכים על נשים. יכול להיות משתי סיבות: אחת, כי זה לא דרך ארץ שגברים יבדקו נשים, וזה

ר' יואל אשר: אלא הרי אלו סימן. אה, זה מספיק, זה נחשב שתיים. מעניין.

הלכה: גומות בלי שערות

ר' יואל אשר: מה אם יש רק גומות? נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שיער הרי אלו סימן. וזה סימן למה?

ר' יצחק: כי יש חזקה שאין גומא בלא שיער. אם יש גומא, הגומא נעשתה כדי שממנה יצמח שיער. אם יש גומא, אומרים שיש שיער. **ושערות היו בהן ונשרו**, השיער נשר.

הלכה ד: שערות שצמחו לפני הזמן – שומה

ר' יצחק: עכשיו אפשר ללמוד דין מעניין. הרי למדנו קודם שבגיל שנים עשרה, כשיש לפני שנים עשרה או לפני שלוש עשרה אצל זכר, זה שומה בעלמא. יצא אם כן שהשיער לא כשר. אומר הרמב"ם כך, ראה מה הרמב"ם אומר הלכה מעניינת.

שערות שצמחו לפני הזמן הן שומה

ר' יואל אשר: הבת שהביאה שתי שערות בתוך שנת שנים עשרה – היא הראתה שתי שערות עוד לפני שהגיעה לגיל הנערות. והבן שהביא בתוך שלוש עשרה – ולמדנו שזה לא סימן, למה? **שהן שומא**, זה לא שיער אמיתי.

מה קורה שאחר כך לא צמח שיער חדש, אלא בשלוש עשרה וחצי, אני יודע, כשמגיעים כבר לגיל, רוצים לבדוק, רואים, אה, אותו שיער. אז אדם היה יכול לומר, אה, זה בכלל לא שיער, הרי אז אמרנו שזה שומה. מתי אמרנו שזה שומה? כשהיא הייתה קטנה. ברגע שהיא גדולה, זה כבר לא שומה. מעניין.

אומר הרמב"ם, לא. **אף על פי שאותן שערות במקומן עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר שנים עשרה לנקבה אינן סימן**. לא, זה לא סימן. למה?

ר' יצחק: כי זו שומה.

רק כשבדקו בתוך הזמן

ר' יואל אשר: כי כבר קבעו אז שזו שומה. במה דברים אמורים בשנבדקו בתוך הזמן ונודע שהן שומה. אבל אם לא נבדקו אלא אחר זמן ונמצאו שם שתי שערות – אבל אם מוצאים, כשכבר הגיעו לשנות הגדלות, ומוצאים שתי שערות, האדם יאמר, לא, אולי זו שומה. אולי האדם חשב, אולי

הלכות אישות – דיני גדלות, מנין שנים, ונאמנות האב

הלכה: בדיקת סימני גדלות על ידי נשים

ר' יואל אשר: הרי הן בחזקת סימנין ואין אומרים שמא קודם זמן צמחו כדי שיהיו שומא.

ר' יצחק: אז אם כבר בדקו, אז לא ניתן להשתמש בטענה ולומר את זה שוב מהטענה, זה נעשה מוגזם.

ר' יואל אשר: זה לא נעשה מוגזם. אבל אם אמרו קודם את הטריק שזה נשרו, למה לא לומר שזה נשרו? בא חדש, אני לא יודע, נראה שיש שיעור.

ר' יצחק: כמה אפשר לעשות פשטים. מה? אם יש יותר סימנים, אתה אומר שזה ונשרו, אבל לא סתם כך.

נאמנות נשים כשרות לבדיקה

ר' יואל אשר: כשבדקין הבת, כשרוצים לבדוק את הבת, צריך לדעת את ההלכות. כלומר צריך לראות לגבי קידושין, בין בתוך הזמן שהוא כל שנת שנים עשרה בין קודם זמן זה בין לאחריו. מי נאמן על זה? צריך בכלל בדרך כלל, צריך להיות איש נאמן.

אומר הרמב"ם, **בודקין על פי נשים כשרות ונאמנות**. זה לא דרך ארץ, זה לא דבר יפה שגבר יבדוק. חכמים נתנו נאמנות לאשה כשרה, אשה כשרה ונאמנת.

ר' יצחק: זה מובן, יש עבודות לעשות את זה. אוקיי.

מילתא דעבידא לגלויי. יכול להיות ששניהם.

אבל מה שאין כן לגבי שנים, כלומר, אחד אומר שפלוגית היא בת שנים עשרה וחצי שנה, מאיפה אני יודע? צריך לדעת מגדול שזוכר מתי היא נולדה או דבר כזה. **"אין סומכין על הנשים במנין השנים"** – לא סומכים על נשים, כי זה כבר ענין של עדות, שעל זה צריך עדים כשרים.

ר' יצחק: "ולא על הקרובים" – ולא על קרובים.

ר' יואל אשר: כי קרובים הם קרוב לדבר, **"אלא על פי שני עדים כשרים להעיד"** –

ר' יצחק: צריך שני עדים כשרים שיעידו.

דיון: מה פירוש **"עדים כשרים להעיד"** לגבי גיל?

ר' יואל אשר: אני לא יודע בדיוק מה זה אומר. צריך שני אנשים שזוכרים מתי היא נולדה והם עשו לעצמם רישום?

ר' יצחק: לכאורה, מה הבעיה?

ר' יואל אשר: זה קצת דבר מוזר, כי כולנו יודעים על אנשים באיזה גיל הם, ואין שום דין עדות. אני יודע שאתה בשנות ה... אתה מאמין לי, הרי אמרתי. שנות הגדלות שלך. אם הייתי

ר' יצחק: אומר לך שאני בן עשרים וחמש.

ר' יואל אשר: היית יכול להאמין לי גם. או אם הייתי אומר שאני בן עשרים וחמש,

ר' יצחק: היית מאמין לי גם.

ר' יואל אשר: לא, אבל מה זה אומר? עדות בדרך כלל היא שהוא זוכר משהו.

ר' יצחק: אחד זוכר ... אה, אני זוכר שהוא נולד לפני שנים עשרה שנה. אני סופר, אני סופר בשנים שלי. הרי ליהודים יש מנהג לכתוב בסוף ספר, באותו יום נולד ילדי. מצד שני, אתה חי... חיים בעולם אחר, כי יש תעודות לידה ודברים כאלה.

הלכות אישות פרק ב – אנדרוגינוס, טומטום, חרש ופיקח; סיכום עשרים השמות

ואיך יודעים באמת מתי אדם נולד? זוכרים, החבר פלוני, לא צריך שום סימן. הוא מעיד ש"ג חשון תשצ"ז אותו אדם נולד. מה הבעיה? כן, זוכרים, כל עדות צריכה זיכרון.

ר' יואל אשר: הוא לא צריך לכתוב שום דבר. אנחנו רגילים, לא צריך לכתוב. הוא צריך לזכור באיזה יום אותו אדם נולד, באיזה שנה. כן, אוקיי, אני שומע שזה משהו מעניין, כי אם מישוהו זוכר בדרך כלל את הגיל זה האם של הילד והקרובים, אתה יודע, מה זה הקרובים, משפחה.

ר' יצחק: אנחנו יודעים שבחור נעשה שלוש עשרה.

ר' יואל אשר: כי אמו עם אחיו, הם חצי ראש. למה הגיל צריך... אתה תאמר שגטס הוא שמונה וחצי, גטס הוא שמונה ושלושת רבעים. אוקיי, לא בעיה.

ר' יצחק: נראה לי, נראה שזה דבר כזה... זה מילתא דעבידא לאיגלויי, זה דבר ציבורי. איך יש עבידא לאיגלויי? אני יכול לבוא אליך מחר ולהגיד משלוש... שלושים ושלוש.

ר' יואל אשר: תעשה לי טובה. לא, אתה צודק. היהודים היה להם כלל, כשהיו צרות היו צריכים לומר שקר. כמו שראיינתי הרבה יהודים שעברו את השואה, וכל אחד... הם לא ידעו בדיוק מה צריך לומר שקר, אבל צריך לומר שקר. אם אתה בן שבע עשרה, תגיד שאתה או שש עשרה או שמונה עשרה. אל תגיד שאתה בן שבע עשרה.

ר' יצחק: אבל היום, אנחנו רגילים היום שהכל כתוב, יודעים בדיוק, אבל לא היה פעם כך. אולי היום אפשר לסמוך על זה.

ר' יואל אשר: לא, מה שאני מתכוון לומר, **"עדים כשרים להעיד"** מתכוון כמו שאתה אומר, שהם צריכים באמת לזכור את היום שבו הוא נולד?

ר' יצחק: או **"עדים כשרים"**.

ר' יואל אשר: שאתה יודע שאני מכיר אותו כבר שנים והוא לא יכול להיות בן שלוש עשרה. איך אתה יכול לדעת? כי אני רואה אותו כבר בבית הכנסת בעשר השנים האחרונות ו...

ר' יצחק: הוא צריך לזכור מתי הוא נולד. אני מתכוון, זה פשוט. אני לא מבין את השאלה. מדברים שעומדים להרוג אותו, אתה לא רוצה לדעת בוודאות שהוא באמת בן שלוש עשרה?

הלכה: נאמנות האב לקרבן ולנדרים, אבל לא למכות ולענשין

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם הלאה, **"האב שאמר"**, מה קורה שאב אמר כך, **"בני זה בן תשע שנים ויום אחד"** או **"בתי זו בת שלש שנים ויום אחד"**? **"נאמן"** – הוא נאמן **"לקרבן"**. מה זה אומר, מתי מביאים קרבן על בסיס גיל?

ר' יצחק: למשל, אם מישוהו עשה עם ערוה.

ר' יואל אשר: הוא צריך להביא קרבן. בת מתחת לשלוש לא נקרא ביאה, מעל שלוש זה כבר ביאה למשל. מי שבעל אותה צריך להביא קרבן. **"אבל לא למכות ולא לענשין"** – אבל לתת עונש לאדם הזה, צריך להיות נאמנות ברורה יותר. קרוב לא נאמן במקרה כזה. לענין קרבן כן.

ר' יצחק: זה הדבר.

ר' יואל אשר: כאילו קרבן זה שלהם. לענין עונשין מחפשים **"ועמדו שני האנשים"**, לא יקבלו את ה...

ר' יצחק: צריכים שני עדים על כל דבר, אין דבר כזה שאב נאמן.

ר' יואל אשר: הלאה, אותו דבר, **"בני זה בן שלש עשרה שנה ויום אחד"** או **"בתי זו בת שנים עשרה שנה ויום אחד"**, כך הוא, **"נאמן לנדרים"** – כלומר, מופלא הסמוך לאיש יכול כבר לעשות נדר אפילו הוא עדיין לא גדול, ואותו דבר ילדה – **"ולערכים"**, אם אמרו **"ערך בן זה עלי"**, **"ולתרמין ולהקדשות"** – כלומר, אם הילד עשה הקדש.

ר' יצחק: אני מתכוון גם אפשר לומר, נותנים כמו מי שווה, לא ערך זה ערך לפי הכתוב בתורה, וחרמים והקדשות.

ר' יואל אשר: לא, הוא אומר חרמים והקדשות, שהילד יכול כבר להחרים או להקדיש דברים. צריכים לדעת בדיוק את הגדר, כי אם הוא קטן, מה שקנה, האב קונה. אה, אם האב אומר שהוא כבר בן שלוש עשרה ויום, אז כבר האב לא קונה ממנו. מה?

ר' יצחק: נכון. אוקיי.

ר' יואל אשר: נו, אוקיי, אולי נלמד מאוחר יותר איך כתוב שהאב מוריד את האחריות על הכסף. רק את זה. כמו מציאות ומעשה וזה, לא על קטן.

ר' יצחק: יכול להיות שילד יכול להיות לו כסף.

ר' יואל אשר: אוקיי. **אבל לא למכות ולא לענשין**, אותו דבר. לענין לתת לילד מכות על העונשין, צריך להיות מבוגר יותר. באיזה מקרה נותנים מכות ועונשין? אה, כן, שוב.

ר' יצחק: בן ממזר. אם הוא בן שנים עשרה, באה המלכות. לא שנים עשרה, שלוש עשרה. אם הוא לא בן שלוש עשרה, או היא בת שנים עשרה, הוא לא מקבל עונש. הרי זה קטן.

ר' יואל אשר: כן. בסדר.

הלכה: טומטום ואנדרוגינוס

ר' יואל אשר: ועכשיו נלמד את הסוגיה שהמחבר חינוך כל כך אהב, הסוגיה של טומטום והאנדרוגינוס.

ר' יצחק: מאוד פשוט, רק שתי הסעיפים על זה.

ר' יואל אשר: כן, אומר הרמב"ם כך, **מי שיש לו איברי זכרות ואיברי נקבות, הוא הנקרא אנדרוגינוס**.

ר' יצחק: כך קוראים לו.

ר' יואל אשר: אומר הוא, וזה כשמזכירים טומטום ואנדרוגינוס בכל התורה כולה,

ר' יצחק: מדברים על זה. בוודאי. בכל מקום. אה, ממש על זה הוא מזכיר את זה, כי הוא כבר דיבר על טומטום קודם בהלכות לולב, הלכות סוכה, מה שזה לא יהיה.

ר' יואל אשר: כן. אומר הרמב"ם הלאה.

ר' יצחק: וזה מה שלמדנו.

הלכה ב:כו — חרש וחרשת, פיקח ופיקחת

ר' יואל אשר: הוא סיים למנות את הגדרים של קטן, גדול, נערה, בוגרת, וטומטום ואנדרוגינוס. הוא עובר לדברים נוספים, מה זה אומר בר דעת? מי הוא חרש שוטה וקטן? **חרש וחרשת האמורין בכל מקום**, מישוהו שהוא חירש, או איש או אישה שהוא חירש, האמורין בכל מקום, חרש... הרמב"ם צריך לפרש כך:

ר' יצחק: המילה חרש לגבי ה

ר' יואל אשר: הלכה שאומרים תמיד שחרש שוטה וקטן פטור ממצוות וכדומה, מה זה אומר? **אילמים שאין שומעין ואין מדברין**, מישוהו שהוא לגמרי אילם,

ר' יצחק: הוא לא יכול לשמוע,

ר' יואל אשר: הוא לא יכול לקלוט שום קול,

ר' יצחק: והוא לא יכול להוציא קול, כי הם בגדר שוטה, כי הם לא יכולים ללמוד כלום.

ר' יואל אשר: אבל מי שמדבר ואינו שומע, הוא כן יכול לדבר, או הוא כן יכול לשמוע, הרי הוא ככל אדם.

ר' יצחק: כלומר, צריך להיות לא...

ר' יואל אשר: אני מתכוון הוא לא יכול לתקשר. אני מתכוון שהפוסקים אומרים שבזמנים של היום שיש מערכות של לימוד עם חרשים דרך סימנים וכדומה, השתנה ההלכה לגבי חרש. ואיש ואישה שהן שלמים בדעתן,

ר' יצחק: כלומר, מה ה... אז, חרש הוא חולה. מה הנורמלי?

ר' יואל אשר: מישוהו שהוא שלם בדעתו, ואינן לא חרשין ולא שוטים, נקראין פיקח ופיקחת.

דיון: מה זה אומר "פיקח"?

ר' יצחק: פיקח אומר ברור, חכם, לא ממש חכם, כן, פיקח מ... אה, זה אומר שפיקח בגמרא לא אומר חכם. פיקח אומר... או פיקחת אומר...

ר' יואל אשר: לא חרש.

ר' יצחק: מפוכח, כמו שאומרים.

סיום פרק ב — סיכום עשרים השמות

ר' יצחק: אומר הרמב"ם, הוא נגמר כאן:

ר' יואל אשר: "שים כל השמות האלו לעומתך תמיד", שויתי ה' לנגדי תמיד. המילים, שמות אומר מילים, כן. "לעומתך תמיד, ואל ילוזו מעיניך כל עניניהם",

ר' יצחק: שלא ייעלם. לוזו זה לשון של מה? נעלם? נלז,

ר' יואל אשר: נלז זה כמו מרוחק. נלז אומר מרוחק. "ונלז מפני הירח" למדנו בקידוש החודש, רחוק. "בני אל ילוזו מעיניך", זה לשון הפסוק, "בני אל ילוזו מעיניך". כדי שלא נהיה צריכין לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנזכר אותו" - כדי שלא נצטרך לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנזכר אותו. ומאוחר יותר בהלכות נזכיר כמה פעמים "קטנה", "נערה", וכן הלאה, תבדוק בסימנים.

ר' יצחק: טוב מאוד. שלא נצטרך כל פעם להזכיר, הרמב"ם לא יצטרך כל פעם להסביר "גדולה דהיינו..."

חישוב של עשרים השמות

ר' יואל אשר: כן, אנחנו לומדים השבוע, בצלם אלקים ברא אותו זכר ונקבה, ברא אותם, לכל הפחות לפי הרבה מפרשים, עם שניהם. והוא, מה זה אומר אנדרוגינוס? **ספק אם זכר אם נקבה**. זה ספק לאיזה איברים מחשבים, אילו הם היותר דומיננטיים.

ר' יצחק: זה ספק איך מחשבים אותו,

ר' יואל אשר: איך מגדירים אותו.

ר' יצחק: תגיד לו כך, הוא בריה לעצמה.

ר' יואל אשר: והוא נשאר תמיד עם אותו ספק. "ואין לו סימן שיוודע בו אם הוא זכר ודאי או נקבה ודאית לעולם". זה לא פשט שבנקודה מסוימת נדע אילו מחשבים ואילו לא.

ר' יצחק: זה כאילו ספק בהלכה או

ר' יואל אשר: ספק במציאות. "ומי שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום", הוא סגור, ואותו ערוה לא נפתח, הכל מכוסה בעור. אנחנו לא יודעים מה קורה

ר' יצחק: מתחת לעור.

ר' יואל אשר: "הוא הנקרא טומטום".

דיון: אטימולוגיה של אנדרוגינוס וטומטום

ר' יצחק: השורש של שתי המילים? המילה אנדרוגינוס היא מילה יוונית.

ר' יואל אשר: כן, זה גם באנגלית אומרים את המילה "אנדרוג'ינס".

ר' יצחק: אנדרא מתכוון אדם, משהו כזה, בקיצור, אנדרוגינוס ביוונית. וטומטום זה פשוט טומטום,

ר' יואל אשר: מטומטם,

ר' יצחק: כמו כשיש טמטום הלב,

ר' יואל אשר: לשון של סתום.

חילוק בין ספק אנדרוגינוס וספק טומטום

ר' יואל אשר: "וגם הוא ספק". אבל זה מין ספק אחר. זה ספק כי אנחנו עדיין לא יכולנו לברר את המציאות. לא ספק שלא אפשר לברר,

ר' יצחק: אלא אין לנו את הכלים.

ר' יואל אשר: ממילא, "ואם נקרא הטומטום ונמצא זכר הרי הוא כזכר ודאי", אומרים בוודאי שהוא היה זכר. "ואם נמצא נקבה הרי הוא נקבה". גם למפרע, לכאורה גם למפרע, אני מתכוון אם זה נוגע.

הלכה ב:כו — טומטום ואנדרוגינוס: גיל של גדלות

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: "וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן שתים עשרה שנה ויום אחד",

ר' יצחק: שניהם,

ר' יואל אשר: רק שתים עשרה, מעניין. שתים עשרה ויום, "הרי הן בחזקת גדולים". לוקחים לחומרא שאולי הוא אישה, והרי אישה נעשית כבר גדולה משתים עשרה.

ר' יצחק: מעניין.

השגת הראב"ד: למה לא לבדוק סימנים?

ר' יצחק: הראב"ד חולק, הראב"ד לא מבין. הראב"ד אומר, למה חזקת גדולה? שיבדוק, צריך להיות סימנים. טומטום ואנדרוגינוס יכול להיות לו סימנים,

ר' יואל אשר: יכול להיות שערות.

ר' יצחק: אוקיי. הווידאו שלך נעלם, למה? אני לא יודע. הלאה,

ר' יואל אשר: הווידאו נעשה דקה ועשר שניות.

ר' יצחק: אה, טומטום ואנדרוגינוס הגיע לגיל של שתים עשרה שנה ויום אחד, הרי הן בחזקת גדולים. נכון.

ר' יואל אשר: טוב מאוד. הרמב"ם אמר כמו פתיחה, הוא מדבר כמו מגיד שיעור. החלק האחרון הוא ממש כמו מגיד שיעור. בחורים, אתם צריכים כל הזמן לזכור.

ר' יצחק: זה יכול להיות במבחן. מה זה בוגרת? אנחנו הולכים לעשות מבחן? זה העניין. מה זה בוגרת? מה זה קטנה? עם כל הדברים.

ר' יואל אשר: בזה נגמרו שני הפרקים הראשונים, ועכשיו אפשר ללמוד יותר בקלות את שאר הפרקים, כי אנחנו כבר יודעים את שם הדבר של כל הדברים האלה.

ר' יצחק: אומר הרמב"ם, **נמצא**,

ר' יואל אשר: יוצא... **נמצא**, אומר הרמב"ם, כמה מיני דברים יש לנו כאן? זה מעניין, הוא עושה מזה מעין מילון. **כל השמות שביארנו ענינם בשני פרקים אלו עשרים שמות**. עשרים מיני מילים דיברנו כאן בשני הפרקים הראשונים, וכך תמיד תזכור. **ואלו הן: קידושין** - הרמב"ם מנה מה זה אומר קידושין. והרמב"ם מנה מה זה אומר קידושין.

ר' יצחק: הכוונה שהוא אומר מה זה מקודשת?

ר' יואל אשר: כמו שנאמר, אחד משלושת הדברים, כסף שטר ביאה. **ערוה?** מי שהיא ערוה הוא מנה ערוה? ערוה מדאורייתא, ערוה מדרבנן, ועריות...

ר' יצחק: רגע, עכשיו אפשר לומר,

ר' יואל אשר: ערוה מדאורייתא, כן, זה עריות כרת, עריות קרובי משפחה. **שניה**, מה הן העריות מדרבנן, שהוא מנה בת בתו וכדומה. **איסורי לאוין**, מה הם דברים שאסורים רק בלאו, כמו אלמנה לכהן גדול, למשל, שהוא אמר גם נקרא איסורי קדושה, כן.

ר' יצחק: ואיסורי עשה, לא, איסורי עשה אומר את זה,

ר' יואל אשר: "לא יקח". כן,

ר' יצחק: אוקיי.

ר' יואל אשר: הרמב"ם עושה את זה כאן יותר בקיצור, הוא שם את זה הכל ביחד. זה היה הפרק הראשון. ובפרק הזה היה **קטנה, נערה, בוגרת, אילונית**, והיה לנו **גדולה**. הוא מונה גדולה בנפרד מבוגרת,

ר' יצחק: לא יודע, כי בוגרת וגדולה זה אותו דבר. אוקיי, שוב, המילה לא אותו דבר. נמצא בגמרא המילה, או ברמב"ם, המילה גדולה. גדולה אומר... לא, גדולה יכול להתכוון גם לנערה.

ר' יואל אשר: נערה, בוגרת, ואילונית,

ר' יצחק: הרמב"ם אומר כולן נקראות גדולה.

ר' יואל אשר: אחר כך היה **סימן התחתון**, **סימן העליון**, **קטן**,

ר' יצחק: **סריס חמה, סריס אדם, גדול, אנדרוגינוס, טומטום, חרשים, ופיקחין**. בשניים האחרונים הוא עובר ללשון רבים, לא יודע,

ר' יצחק: חרשים ופיקחים. הוא אמר קודם גם, בדרך. לא, חרש וחרשת? באמת מעניין.

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם, מפרט הרמב"ם, אה,

ר' יצחק: כי הוא מחלק קטן וקטנה, ובחרשים ופיקחים הוא לא עושה בנפרד.

ר' יואל אשר: הוא לא אומר חרש וחרשת ופיקח ופיקחת, כי אין שום הבדל להלכה. כן, לא בגלל זה.

הוראת הרמב"ם: **זכור את עשרים השמות**

ר' יצחק: אומר הרמב"ם, הוא נגמר כאן:

ר' יואל אשר: **"שים כל השמות האלו לעומתך תמיד"**, שויתי ה' לנגדי תמיד. המילים, שמות אומר מילים, כן. **"לעומתך תמיד, ואל ילוזו מעיניך כל עניניהם"**,

ר' יצחק: שלא יעלם. לוזו זה לשון של מה? נעלם? נלו,

ר' יואל אשר: נלו זה כמו מרוחק. נלו אומר מרוחק. **"ונלו מפני הירח"** למדנו בקידוש החודש, רחוק. **"בני אל ילוזו מעיניך"**, זה לשון הפסוק, **"בני אל ילוזו מעיניך"**. **כדי שלא נהיה צריכין לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנזכור אותו** - כדי שלא נצטרך לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנזכור אותו. ומאחר יותר בהלכות נזכיר כמה פעמים "קטנה", "נערה", וכן הלאה, תבדוק בסימנים.

ר' יצחק: טוב מאוד. שלא נצטרך כל פעם להזכיר, הרמב"ם לא יצטרך כל פעם להסביר "גדולה דהיינו..."

ר' יואל אשר: טוב מאוד. הרמב"ם אמר כמו פתיחה, הוא מדבר כמו מגיד שיעור. החלק האחרון הוא ממש כמו מגיד שיעור. בחורים, אתם צריכים כל הזמן לזכור.

ר' יצחק: זה יכול להיות במבחן. מה זה בוגרת? אנחנו הולכים לעשות מבחן? זה העניין. מה זה בוגרת? מה זה קטנה? עם כל הדברים.

ר' יואל אשר: בזה נגמרו שני הפרקים הראשונים, ועכשיו אפשר ללמוד יותר בקלות את שאר הפרקים, כי אנחנו כבר יודעים את שם הדבר של כל הדברים האלה.